

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2016. Ovaj prevod je realiziran zahvaljujući pomoći Fonda povjerenja Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud. Ako su vam potrebne dodatne informacije, pogledajte naznaku o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2016. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2016. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

VELIKO VIJEĆE

PREDMET KHOROSHENKO protiv RUSIJE

(Predstavka broj 41418/04)

PRESUDA

STRASBOURG

30. juna 2015. godine

Ova presuda je konačna, ali može biti predmet redakcijskih izmjena.

U predmetu Khoroshenko protiv Rusije,

Evropski sud za ljudska prava, zasjedajući u Velikom vijeću u sljedećem sastavu:

Dean Spielmann, *predsjednik*,
Josep Casadevall,
Guido Raimondi,
Mark Villiger,
Isabelle Berro,
Ineta Ziemele,
Elisabeth Steiner,
Khanlar Hajiyeu,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Julia Laffranque,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse,
Paul Mahoney,
Ksenija Turković,
Dmitry Dedov,
Egidijus Kūris, *sudije*,

i Lawrence Early, *pravni savjetnik*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost koje je održano 3. septembra 2014. godine i 22. aprila 2015. godine,
donosi sljedeću presudu, koja je usvojena posljednjeg navedenog dana:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu je pokrenut predstavkom (broj 41418/04) koju je Sudu podnio ruski državljanin, gosp. Andrey Anatolyevich Khoroshenko (podnositelj predstavke) protiv Ruske Federacije na osnovu člana 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Konvencija) 5. oktobra 2004. godine.

2. Podnositelja predstavke, kojem je dodijeljena pravna pomoć, su zastupale gđa O. V. Preobrazhenskaya i gđa M. Makarova, odvjetnice iz Strasbourg. Rusku vladu (Vlada) je zastupao gosp. G. Matyushkin, zastupnik Ruske Federacije pred Evropskim sudom za ljudska prava.

3. Podnositelj predstavke je naročito naveo da su razna ograničenja u vezi s posjetama njegove porodice dok je bio u zatvoru po donošenju krivične presude bila u suprotnosti sa članom 8. Konvencije.

4. Dana 13. januara 2011. godine, predstavka je prosljeđena Vladi.

5. Predstavka je dodijeljena Prvom odjeljenju Suda (pravilo 52. stav 1. Pravila Suda). Dana 11. februara 2014. godine, Vijeće Prvog odjeljenja

kojem je bila dodijeljena predstavka, u sljedećem sastavu: Isabelle Berro, Elisabeth Steiner, Khanlar Hajiyev, Mirjana Lazarova Trajkovska, Julia Laffranque, Ksenija Turković, Dmitry Dedov, sudije, te Søren Nielsen, registrar tog odjeljenja, je ustupilo nadležnost Velikom vijeću, budući da nijedna od stranka nije uložila prigovor na ustupanje nadležnosti (stav 30. Konvencije i pravilo 72. Pravila Suda).

4. Sastav Velikog vijeća je određen u skladu s odredbama člana 26. st. 1, 4. i 5. Konvencije i pravilom 24. Pravila Suda.

5. Podnositelj predstavke i Vlada su dostavili pismena zapažanja o dopustivosti i meritumu predstavke (pravilo 59. stav 1). Osim toga, dostavljena su i zapažanja grupe akademika Univerziteta u Surreyju (treće lice-umješač), kojoj je predsjednik Suda dozvolio da intervenira u formi pismenog podneska (član 36. stav 2. Konvencije i pravilo 44. stav 3).

6. Javna rasprava je održana u Palati ljudskih prava u Strasbourgu 3. septembra 2014. godine (pravilo 59. stav 3).

Pred Sudom su se pojavili:

(a) *u ime Vlade:*

Gosp. G. MATYUSHKIN, *zastupnik Ruske Federacije*
pred Evropskim sudom za ljudska prava, *zastupnik,*
Gosp. N. MIKHAYLOV,
Gđa Y. TSIMBALOVA,
Gosp. S. KOVPAK, *savjetnici;*

(b) *u ime podnositelja predstavke:*

Gđa O. PREOBRAZHENSAYA,
Gđa M. MAKAROVA, *pravne zastupnice.*

Sud je saslušao gosp. G. Matyushkina, gđu O. Preobrazhenskaya i gđu M. Makarov, te odgovore gosp. G. Matyushkina i gđe M. Makarov na pitanja sudija.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDEMTA

7. Činjenice predmeta se mogu rezimirati kao što slijedi:

A. Opće informacije o situaciji podnositelja predstavke

8. Podnositelj predstavke je rođen 1968. godine i sada služi kaznu doživotnog zatvora u gradu Solikamsk, regija Perm.

9. Dana 21. novembra 1994. godine, podnositelj predstavke je uhapšen pod sumnjom da je počinio razbojništvo, pljačku i teško ubistvo.

10. Od 21. novembra 1994. godine, kada je uhapšen, do ljeta 1995. godine, podnositelj predstavke je bio pritvoren u raznim pritvorskim objektima u Ekaterinburgu, Permu, Izhevsku i regiji Perm.

11. Dana 13. oktobra 1995. godine, Regionalni sud Perm je proglasio podnositelja predstavke krivim po optužnici i osudio ga na smrtnu kaznu. Presuda je postala konačna 6. juna 1996. godine.

12. Od ljeta 1995. godine do jeseni 1999. godine, podnositelj predstavke je bio zatvoren u Pritvorskom objektu broj 1 u Permu. Nakon što je donesena osuđujuća presuda, on je smješten u specijalnu ćeliju za zatvorenike koji čekaju izvršenje smrtne kazne.

13. Dana 19. maja 1999. godine, Predsjednik Rusije je preinačio smrtnu kaznu izrečenu podnositelju predstavke u kaznu doživotnog zatvora.

14. Dana 8. oktobra 1999. godine, podnositelj predstavke je premješten u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom za zatvorenike osuđene na kaznu doživotnog zatvora u regiji Perm, a 11. oktobra 1999. godine je počeo služiti prvih deset godina zatvorske kazne u smislu člana 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. Podnositelj predstavke je bio obuhvaćen izuzetkom od općeg pravila te odredbe, prema kojem su se prvih deset godina njegove kazne računale od dana kada je smješten u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom, a ne od dana hapšenja 1994. godine. Taj izuzetak se primjenjivao samo na zatvorenike koji su prekršili pravila za vrijeme pritvora (vidi, stav 52. dole). Podnositelj predstavke je kasnije bezuspješno osporavao tu odredbu pred Ustavnim sudom (vidi, stav 30. dole).

15. Prvih deset godina služenja kazne podnositelj predstavke je bio obuhvaćen striktnim zatvorskim režimom predviđenim članom 125. član 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (vidi, stav 29. dole).

16. Dana 11. oktobra 2009. godine, nakon što je proteklo prvih deset godina zatvorske kazne, podnositelj predstavke je prebačen sa striktnog režima na obični režim propisan članom 125. stav 1. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (vidi, stav 50. dole).

B. Posjete porodice za vrijeme pritvora, a potom zatvora

17. Dana 21. novembra 1994. godine, kada je uhapšen, podnositelj predstavke je bio u braku s osobom S. te je imao trogodišnjeg sina. Ostatak njegove porodice se sastojao od njegovih roditelja, O. i A., njegovog brata Se., i njegove bake M. Prema podnositelju predstavke, njegova šira porodica se sastojala od ukupno sedamnaest osoba, te je želio održavati odnose sa svakom od njih nakon hapšenja.

1. Zatvaranje podnositelja predstavke prije nego što je smješten u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom

18. Od 21. novembra 1994. godine do 8. oktobra 1999. godine, podnositelju predstavke nije bilo dozvoljeno da viđa svoju porodicu, uz izuzetak jedne posjete njegove supruge u sedmici nakon donošenja presude u krivičnom predmetu protiv njega u oktobru 1995. godine.

19. Nakon donošenja prvostepene presude u krivičnom postupku protiv njega, supruga podnositelja predstavke je podnijela zahtjev za razvod, te se razvela od podnositelja predstavke.

20. Podnositelj predstavke je istakao da mu je bilo dozvoljeno da ima korespondenciju s vanjskim svijetom nakon što je stupio na snagu Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u januaru 1997. godine. Tada je ponovo uspostavio kontakt sa svim članovima svoje porodice i svojom bivšom suprugom.

2. Zatvaranje podnositelja predstavke u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom između 8. oktobra 1999. godine i 11. oktobra 2009. godine

21. Za vrijeme tog perioda, podnositelju predstavke je bila dozvoljena jedna kratka posjeta rodnika svakih šest mjeseci. Posjete su trajale najviše četiri sata. Za vrijeme tih posjeta podnositelj predstavke je komunicirao sa svojim posjetiteljima kroz staklenu pregradu ili metalnu rešetku, pod uvjetima koji nisu omogućavali fizički kontakt. Čuvar je slušao razgovore koje je on vodio s posjetiteljima.

22. Podnositelj predstavke je koristio osvoje pravo na kratke posjete koliko god je bilo moguće, te je primao posjete svoje majke, svog oca i svog brata. I prijatelji su pokušali da ga posjete, ali to nije dozvolila zatvorska uprava. Podnositelju predstavke nije bilo dozvoljeno da prima duže posjete prvih deset godina služenja kazne.

23. Podnositelj predstavke je istakao da je zbog strogih ograničenja kontakata s vanjskim svijetom izgubio kontakt s nekim članovima porodice i svojim sopstvenim sinom, kojeg nije vidio posljednjih petnaest godina. Sin podnositelj predstavke odbija da vidi svog oca, ali je prihvatio da mu pruža finansijsku pomoć.

3. Pritvor podnositelja predstavke u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom od 11. oktobra 2009. godine

24. Nakon promjene režima podnositelju predstavke 11. oktobra 2009. godine, pored kratkih posjeta on je stekao pravo i na duge posjete porodice. Podnositelj predstavke je iskoristio sve mogućnosti dugih posjeta te je tako viđao članove svoje porodice jednom svakih šest mjeseci: jednom 2009. godine, dva puta 2010. godine, 2011. godine i 2012. godine i 2013. godine. Svaka od tih posjeta je trajala maksimalna tri dana, osim jedne posjete u

proljeće 2013. godine. Ta posjeta je prekinuta na inicijativu podnositelja predstavke i njegove majke, koja je morala stići na voz i otići ranije. Brat podnositelja predstavke je također bio prisutan za vrijeme tih posjeta. Posjete nisu trajale duže od sedamdeset dva sata a njegova privatnost se poštivala cijelo vrijeme. Otac podnositelja predstavke je bio prisutan za vrijeme kratkih posjeta do 2007. godine, ali nije mogao dolaziti u duge posjete od 2007. godine zbog zdravstvenih problema.

25. Vlada je istakla da je podnositelj predstavke imao ukupno četrnaest kratkih posjeta i devet dugih posjeta dok je bio zatvoren u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom. Nijedan od zahtjeva za posjetu podnositelja predstavke nije odbijen.

C. Postupak pred Ustavnim sudom

1. Odluka broj 257-O od 24. maja 2005. godine

26. Dana 24. augusta 2004. godine, podnositelj predstavke je uložio žalbu Ustavnom sudu Rusije osporavajući ustavnost desetogodišnje zabrane dugih posjeta članova porodice osobama osuđenim na kaznu doživotnog zatvora, kao što to predviđa član 125. stav 4. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. On je naročito naveo da je predmetna odredba diskriminatorna te da krši pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života.

27. Ustavni sud je proglasio žalbu podnositelja predstavke u vezi sa članom 125. stav 3. i članom 127. stav 3. nedopustivom iz sljedećih razloga:

“(…) Ustavna prava [podnositelja predstavke] nisu prekršena odredbama člana 125. stav 3, a ni odredbama člana 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.

Član 55. stav 3. Ustava (...) dozvoljava (...) da se ograniče ljudska i građanska prava s ciljem zaštite osnovnih principa ustavnog sistema, morala, zdravlja, prava i legitimnih interesa ostalih, [i] osiguranja odbrane zemlje i državne bezbjednosti. Takva ograničenja mogu biti naročito u vezi s primjenom krivičnih sankcija protiv počinitelja, u formi zatvora i ostalih mjera koje se odnose na sankciju.

(...) Član 71 (o) Ustava dozvoljava federalnom zakonodavcu da primijeni restriktivne mjere tog tipa na osobe osuđene na određenu kaznu, koja se po prirodi, kao što proizlazi iz člana 43. stav 1. Krivičnog zakona (...), sastoji od lišavanja ili ograničavanja prava i sloboda, na način propisan zakonom. U isto vrijeme, i zakonodavac, prilikom definiranja odgovornosti za krivično djelo, i organi za provođenje zakona, prilikom odlučivanja o primjeni zakona na počinitelja, moraju uzeti u obzir prirodu krivičnog djela, opasnost koju ono predstavlja za vrijednosti koje brani Ustav i krivični zakon, njegovu težinu, njegove uzroke i ostale okolnosti pod kojima je počinjeno krivično djelo, te informacije o počinitelju, pod uvjetom da su propisi tih institucija i njihova primjena u skladu s ustavnim principima pravne odgovornosti i garancijama koje se pružaju pojedincu u njegovima odnosima s državom.

Kao što je Ustavni sud istakao u [svojoj prethodnoj sudskoj praksi (...)], zakonodavstvo o krivičnoj odgovornosti i krivičnim sankcijama koje ne uzima u obzir ličnost počinitelja i ostale objektivne i opravdane okolnosti koje omogućavaju da se ispravno procijeni opasnost po društvo samog krivičnog djela i počinitelja, te koje

primjenjuje identične sankcije za krivična djela koja predstavljaju različite stepene društvene opasnosti ne uzimajući u obzir stepen umiješanosti počinitelja u krivično djelo, njegovo ponašanje nakon počinjenja krivičnog djela te prilikom služenja kazne koja mu je izrečena, te druge [relevantne] faktore, bi bilo suprotno ustavnoj zabrani diskriminacije i principima pravičnosti i humanizma koji su izraženi u Ustavu.

Pri odmjeravanju krivičnih sankcija s nizom ograničenja koja odgovaraju težini krivičnog djela koje je počinila osuđena osoba i nametnutoj sankciji, te pri određivanju modaliteta izvršenja kazne, zakonodavac mora uzeti u obzir, kao osnovu, princip da osuđene osobe generalno uživaju ista prava i slobode kao i ostali građani, imajući u vidu izuzetke koji su određeni njihovom ličnošću i krivičnim djelima koja su počinile. Svrha uvjeta služenja kazni, kao što je to predviđeno članovima 125. i 127. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija te nizom ostalih odredbi tog zakona, je adaptiranje kazne počinitelju i diferenciranje sankcija i njihove primjene, te stvaranje preduvjeta za ostvarivanje ciljeva kazne, koji su, kao što je naznačeno u članu 43. stav 2. Krivičnog zakona, ponovno uspostavljanje pravde, promjena počinitelja i sprečavanje novih krivičnih djela (...)."

2. Odluka broj 591-O od 21. decembra 2006. godine

28. Neutvrđenog dana, podnositelj predstavke je uložio žalbu Ustavnom sudu da bi, taj put, osporio član 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, budući da je ta odredba pravila razliku između dvije kategorije zatvorenih osoba koje služe kaznu u kolonijama sa specijalnim režimom ovisno o tome da li su prethodno prekršili zatvorska pravila ili nisu, te da li su bili kažnjani izolacijom. Za one koji nisu prethodno prekršili ta pravila i koji nisu bili kažnjavani izolacijom, desetogodišnji period u okviru specijalnog režima je počinjao teći od datuma njihovog dolaska u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom. Podnositelj predstavke je istakao da je ta odredba neustavna i diskriminatorna. Dana 21. decembra 2006. godine, Ustavni sud je proglasio nedopustivim drugi žalbeni navod podnositelja predstavke protiv navedene odredbe. Ustavni sud je istakao sljedeće:

“(...) [navedenom] odredbom se ne krše prava [podnositelja predstavke].

Član 55. stav 3. Ustava dozvoljava ograničavanje ljudskih i građanskih prava s ciljem zaštite osnovnih principa ustavnog sistema, morala, zdravlja, prava i legitimnih interesa ostalih, [i] osiguranja odbrane zemlje i državne sigurnosti. Takva ograničenja mogu biti naročito u vezi s primjenom krivičnih sankcija protiv počinitelja, u formi prisile države, čija je specifičnost, za vrijeme njene primjene, lišenje počinitelja njegovih prava i sloboda te nametanje specifičnih obaveza.

U isto vrijeme, ograničenja prava i sloboda osuđene osobe moraju odgovarati počinjenom krivičnom djelu te njenoj ličnosti. Taj zahtjev je također obavezan u slučajevima u kojima su [vlasti sankcionirale] osobe koje su prekršile zakonska pravila za vrijeme krivičnog postupka ili [već] za vrijeme služenja kazne.

Svrha odredbe člana 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija [u onoj mjeri u kojoj se odnosi na osporena pravila] je adaptiranje sankcija na svakog počinitelja i diferenciranje uvjeta služenja kazni, te stvaranje preduvjeta za ostvarivanje ciljeva kažnjavanja, koji su, kao što je naznačeno u članu 43. stav 2. Krivičnog zakona,

ponovno uspostavljanje pravde, promjena počinitelja i sprečavanje novih krivičnih djela.

Ako podnositelj predstavke smatra da su njegova prava povrijeđena predmetnim radnjama ili odlukama organa za provođenje zakona pri nametanju sankcije u formi izolacije za vrijeme njegovog premještanja iz pritvora u kazneno-popravnu koloniju ili pri određivanju trajanja zatvora u okviru striktnog režima, on ima pravo da uložio žalbu protiv tih odluka sudu (...).”

D. Ostale činjenice

29. Podnositelj predstavke je pokušao pokrenuti građanski postupak protiv tužiteljstva i advokata koji ga je zastupao u toku krivičnog postupka. On je pred sudom osporavao odbijanje tužitelja da pokrene krivični postupak te nedjelovanje ombudsmana na njegove žalbene navode. Nijedan od tih postupaka nije bio uspješan.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Ustav Rusije

30. Relevantne ustavne odredbe glase:

Član 23.

“1. Svaka osoba ima pravo na nepovredivost privatnog života, povjerljivost ličnih i porodičnih odnosa i zaštitu svoje časti i reputacije.

2. Svaka osoba ima pravo na tajnost svoje komunikacije prepiskom, telefonom, poštom, telegrafom i ostalim tipovima komuniciranja. Svako ograničenje tog prava je dozvoljeno samo na temelju odluke suda.”

Član 55.

“1. Nabranje osnovnih prava i sloboda u Ustavu se ne bi trebalo tumačiti u smislu negiranja ili ograničenja drugih generalno priznatih ljudskih prava i sloboda.

2. Nijedan zakon koji negira ili ograničava ljudska i građanska prava i slobode ne može biti usvojen u Ruskoj Federaciji.

3. Ljudska i građanska prava i slobode mogu biti ograničeni federalnim zakonom samo do stepena koji je potreban da se zaštite osnovni principi ustavnog sistema, moral, zdravlje, prava i legitimni interesi drugih ljudi, ili da se osigura odbrana zemlje i sigurnost države.”

Član 71 (o)

“Jurisdikcija Ruske Federacije obuhvata:

(...)

(o) konstituiranje sudstva, tužiteljstva, krivičnog prava, krivičnog postupka, pitanja koja se odnose na izvršenje krivičnih sankcija, amnestiju i pomilovanje, građansko pravo, građanski postupak, postupak pred trgovačkim sudovima, propise kojima se regulira intelektualna imovina; (...).”

B. Krivični zakon od 13. juna 1996. godine

31. Relevantne odredbe Krivičnog zakona glase:

1. Opće odredbe

Član 43 (Definicija i ciljevi kazne)

“1. Kazna je mjera državne prisile koju izriče sud. Kazna se primjenjuje na osobu koja je proglašena krivom za krivično djelo i uključuje lišenje ili ograničavanje prava te osobe u skladu s ovim zakonom.

2. Cilj kazne je ponovno uspostavljanje društvene pravde, promjena osuđene osobe i sprečavanje novih krivičnih djela.

Član 57 (Doživotni zatvor)

“1. Doživotnim zatvorom se sankcioniraju posebno teška krivična djela protiv ljudskog života ili posebno teška krivična djela protiv zdravlja ljudi i morala društva, sigurnosti društva, te protiv polne nepovredivosti maloljetnika do četrnaest godina.

2. Doživotni zatvor ne može biti nametnut ženama, ni osobama koje su počinile krivična djela u dobi ispod osamnaest godina, te muškarcima koji su, u vrijeme donošenja krivične presude, navršili šesdeset pet godina.”

Član 58 (Izbor kaznenih ustanova za osobe osuđene na zatvorsku kaznu)

“1. [Osobe osuđene na zatvorsku kaznu služe kaznu u sljedećim ustanovama, prema težini krivičnog djela koje su počinili:

- rezidencijalna kolonija (*колония-поселение*), ako je krivično djelo počinjeno iz nehata ili ako je krivično djelo lakše ili srednje teško, te ga je počinila osoba koja nije nikada ranije bila osuđena na zatvorsku kaznu;

- kazneno-popravna kolonija s običnim režimom (*исправительная колония общего режима*), u slučaju teškog krivičnog djela koje je počinio muškarac koji nikada ranije nije bio osuđen na zatvorsku kaznu, ili u slučaju krivičnog djela koje je počinila žena koja je bila osuđena na zatvorsku kaznu za teško ili posebno teško krivično djelo, uključujući bilo koji oblik recidivizma;

- kazneno-popravna kolonija sa striktnim režimom (*исправительная колония строгого режима*), u slučaju krivičnog djela koje je počinio muškarac koji je osuđen na zatvorsku kaznu za posebno teško krivično djelo, koji nije nikada ranije bio osuđen na zatvorsku kaznu, i u slučaju recidivizma ili opasnog recidivizma ako je osuđena osoba prethodno služila zatvorsku kaznu;

- kazneno-popravna kolonija s posebnim režimom (*исправительная колония особого режима*), ako je muškarac osuđen na kaznu doživotnog zatvora ili ako je muškarac posebno težak recidivist;

- zatvor (*тюрьмы*): ako je muškarac osuđen na zatvorsku kaznu od više od pet godina za posebno teško krivično djelo ili ako je muškarac posebno opasan recidivist, nadležni sud može odlučiti da se dio kazne služi u zatvoru.

Kazneno-popravne kolonije sa specijalnim režimom se koriste za zatvaranje sljedećih kategorija osuđenika:

(...)

(d) muškarci koji su osuđeni na doživotni zatvor i posebno teški recidivisti (...).”

Član 79 (Uvjetno puštanje na slobodu)

“(…)

5. Osoba koja je osuđena na kaznu doživotnog zatvora može biti uvjetno puštena na slobodu prije isteka kazne ako sud smatra da nije više potrebno da služi kaznu i ako je ona, zapravo, odslužila najmanje dvadeset pet godina zatvorske kazne. [Ta mjera] se koristi samo ako osuđena osoba nije ponovo prekršila zatvorska pravila u prethodne tri godine. Osoba koja je počinila neko drugo teško ili posebno teško krivično djelo za vrijeme služenja kazne ne može biti uvjetno puštena na slobodu prije nego što istekne njena kazna (...).”

2. Kazna doživotnog zatvora u ruskom krivičnom pravu

32. Kazna doživotnog zatvora je uvedena prethodnim Krivičnim zakonom (iz 1960. godine) iz milosrđa kao zamjena za smrtnu kaznu. Ona postoji u sistemu kazni koji je uspostavljen Krivičnim zakonom od 1996. godine, te se koristi u svrhu izuzetno teških krivičnih djela protiv života drugih (član 159. stav 2, teško ubistvo); protiv spolne nepovredivosti maloljetnika mlađih od četrnaest godina (čl. 131. stav 5, 132. stav 5, 134. stav 6, različiti oblici spolnih krivičnih djela protiv maloljetnika); sigurnosti društva (čl. 205. stav 3; 205.3 st. 3. i 4; 211. stav 4; 205.1 stav 4; 205. stav 3; 205.4 stav 1; 205.5. stav 1; 206. stav 4, razna krivična djela koja se odnose na terorizam; član 210. stav 4, organiziranje i rukovođenje kriminalnim grupama; član 211. stav 4, teške otmice aviona, brodova i vozova; čl. 228.1. stav 5. i 229.1. stav 4, razna teška djela koja se odnose na drogu; član 281. stav 3, teška sabotaža; član 295, pokušaj atentata na osobu koja obavlja administriranje pravde ili vodi preliminarnu istragu o krivičnom djelu; član 57, genocid).

33. Smrtna kazna može biti izrečena kao iznimna kazna za posebno teška krivična djela protiv ljudskih života (član 59. stav 1).

34. Ona može biti zamijenjena kaznom doživotnog zatvora na osnovu mjere milosrđa (član 59. stav 3). Muškarac koji je osuđen na kaznu doživotnog zatvora mora služi kaznu u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom odvojeno od ostalih zatvorenika (član 58. stav 1). Muškarac koji je osuđen na kaznu doživotnog zatvora može biti uvjetno pušten na slobodu ako sud smatra da nije više potrebno da služi kaznu i ako je odslužio najmanje 25 godina zatvorske kazne (član 79. stav 5).

C. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija od 8. januara 1997. godine**1. Opća pravila o kontaktima s vanjskim svijetom**

35. Prema članu 89. stav 1. tog zakona, osuđene osobe imaju pravo na kratke posjete koje traju najviše četiri sata i duge posjete koje traju najviše tri dana u prostorijama zatvora. Duge posjete se odvijaju u prostoriji u kojoj se može poštivati privatnost. Za vrijeme kratkih posjeta osuđeni zatvorenici se sastaju sa srodnicima ili drugim osobama. Kratke posjete traju četiri sata i

odvijaju se u prisustvu čuvara (član 89. st. 1. i 2), zatvorenici i posjetitelj(i) su odvojeni staklenom pregradom ili metalnom rešetkom. U izvjesnom broju ograničenih slučajeva, osuđenim osobama mogu biti dozvoljene duge posjete do pet dana van zatvorskih objekata. Duge posjete se omogućavaju u svrhu susreta sa supružnikom, roditeljima, djecom, roditeljima po tazbini ili snahom i zetom, braćom i sestrama, djedom i bakom, unucima i, po ovlaštenju direktora kaznene ustanove, ostalim osobama.

36. Presudom od 29. januara 2014. godine koja je donesena u predmetu broj AKPI13-1283, Vrhovni sud Rusije je istakao da direktor kazneno-popravne ustanove može odbiti zahtjev za posjetu u ograničenom broju slučajeva, na primjer, ako je zahtjev za dugu posjetu podnijela osoba koja nije srodnik osuđene osobe (član 89. stav 2) ili ako neka posjeta nije propisana zakonom (na primjer, duga posjeta za vrijeme prvih petnaest godina služenja kazne ili ako je broj posjeta prekoračio granicu dozvoljenog broja). Isto tako, u skladu sa članom 118. zakona, osuđeniku koji je u izolaciji jer je prekršio zatvorska pravila nije dozvoljeno da prima posjete.

37. Prema članu 89. stav 3, duga posjeta, po zahtjevu, može biti zamijenjena kratkom posjetom, a i kratka i duga posjeta mogu biti zamijenjene telefonskim pozivom.

38. Svi osuđenici imaju pravo da primaju i šalju neograničen broj pisama, razglednica i telegrama (član 91. stav 1). Korespondencija zatvorenika sa srodnicima i njihovi paketi automatski podliježu kontroli osoblja kolonije (članovi 90. stav 4. i 91. stav 1).

2. Tipovi prostorija i režima u ruskim kaznenim ustanovama

39. Prema članu 58. Krivičnog zakona (vidi, stav 33. gore), postoji pet glavnih tipova kaznenih ustanova u kojima zatvorenici služe kazne prema težini krivičnih djela koja su počinili. U različitim tipovima kolonija osuđenici su predmet tri stepena zatvorskog režima, tj. običnog, olakšavajućeg i striktnog koji ovise o raznim faktorima, uključujući težinu krivičnih djela koja su počinili i njihovo vladanje u zatvoru. U zatvorima postoje dva tipa režima, tj. striktni režim i uobičajeni režim.

40. Prema članu 129. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, osuđenici zatvoreni u rezidencijalnim kolonijama mogu boraviti sa članovima svoje porodice u prostorijama kolonije ako je direktor zatvora to dozvolio.

41. U skladu sa članom 121, u kazneno-popravnim kolonijama sa uobičajenim režimom, kontakti osuđenih osoba s vanjskim svijetom su ograničeni na:

(a) u okviru običnog režima, šest kratkih posjeta i četiri duge posjete godišnje, te prijem šest velikih i šest malih paketa (novopristigli zatvorenici ili oni koji su ranije podlijegali striktnom ili olakšavajućem režimu zbog toga što se njihovo vladanje popravilo ili se pogoršalo pa su, zbog toga, premješteni, vidi član 120);

(b) u okviru olakšavajućeg režima, šest kratkih posjeta i šest dugih posjeta godišnje, te prijem četiri velika i četiri mala paketa (novopristigli zatvorenici mogu biti premješteni i podliježati tom režimu nakon što istekne prvih šest mjeseci zatvora i pod uvjetom dobrog vladanja i pozitivnog stava prema radu, vidi član 120);

(c) u okviru striktnog režima, dvije kratke posjete i dvije duge posjete godišnje, te prijem dvanaest velikih paketa i dvanaest malih paketa (zatvorenici se prebacuju na taj režim u slučaju ponavljanja povreda pravila kaznene ustanove, a vraćanje na obični režim je moguće jedino po isteku šestomjesečnog perioda, vidi član 120).

42. Prema članu 123. Zakona, kontakti osuđenika u kazneno-popravnim kolonijama sa striktnim režimom s vanjskim svijetom su ograničeni na:

(a) u okviru običnog režima, tri kratke posjete i tri duge posjete godišnje, te prijem tri velika i tri mala paketa (svi novopristigli zatvorenici, izuzev osoba osuđenih za krivična djela počinjena s predumišljajem za vrijeme služenja zatvorske kazne, ili onih koje su prebačene iz striktnog ili olakšavajućeg režima zbog toga što su popravile ili pokvarile vladanje, vidi član 122);

(b) u okviru olakšavajućeg režima, četiri kratke i četiri duge posjete godišnje, te prijem četiri velika i četiri mala paketa (po isteku prvih devet mjeseci zatvorske kazne i pod uvjetom dobrog vladanja i dobrog odnosa prema radu, pritvorenici mogu biti premješteni iz običnog režima u ovaj režim, vidi član 122);

(c) u okviru striktnog režima, dvije kratke i jedna duga posjeta godišnje i prijem dva velika i dva mala paketa (zatvorenici se prebacuju na taj režim u slučaju ponavljanja povreda pravila kaznene ustanove, a vraćanje na obični režim je moguće jedino po isteku devetomjesečnog perioda; zatvorenici osuđeni za krivična djela počinjena s predumišljajem za vrijeme služenja zatvorske kazne se prebacuju direktno na ovaj režim, vidi član 122).

43. Prema članu 130. Zakona, postoje dva režima u zatvorima, tj. uobičajeni i striktni režim. Prema uobičajenom režimu, kontakti osuđenika s vanjskim svijetom su ograničeni na dvije kratke posjete i dvije duge posjete godišnje, a u okviru striktnog režima zatvorenici imaju pravo na dvije kratke posjete godišnje.

44. Svi novopristigli zatvorenici ili oni koji su prebačeni s običnog režima zbog ponavljanja kršenja pravila kaznene ustanove služe kazne prema striktnom režimu, budući da je prebacivanje na obični režim moguće po isteku dvanaestomjesečnog perioda (član 130).

3. Zatvaranje u kazneno-popravnne ustanove sa specijalnim režimom

45. U okviru kazneno-popravnih kolonija sa specijalnim režimom, osuđenici koji služe kazne podliježu jednom od sljedećih režima:

(a) Obični režim

46. U okviru ovog režima, zatvorenici su smješteni u spavaonicama i imaju pravo na dvije kratke posjete i dvije duge posjete porodice godišnje (član 125. stav 1). Oni imaju i pravo na prime tri velika paketa i tri mala paketa godišnje. Svi novopristigli zatvorenici, izuzev osoba osuđenih za krivična djela počinjena s predumišljajem za vrijeme služenja zatvorske kazne i onih koji su osuđeni na doživotni zatvor (vidi, stav 52. dole), ili onih koji su prebačeni sa striktnog ili olakšavajućeg režima zbog toga što su popravili ili pokvarili svoje vladanje (član 124), podliježu tom režimu.

(b) Olakšavajući režim

47. U okviru ovog režima, zatvorenici su smješteni u spavaonicama i imaju pravo na tri kratke posjete i dvije duge posjete porodice godišnje (član 125. stav 2). Oni imaju i pravo da prime četiri velika paketa i četiri mala paketa godišnje. Po isteku prvih dvanaest mjeseci zatvora i pod uvjetom dobrog vladanja i dobrog odnosa prema radu zatvorenici mogu biti prebačeni sa običnog režima na ovaj režim (član 124).

(c) Striktни režim

48. U okviru striktnog režima, osuđenici žive u ćelijama i imaju pravo na dvije kratke posjete godišnje (član 125. stav 3). Zakon ne omogućava osuđenima koji služe kaznu u okviru striktnog režima da primaju duge posjete svojih srodnika. Zatvorenici u okviru striktnog režima mogu primiti jedan veliki paket i jedan mali paket godišnje (član 125. stav 3). Zatvorenici se prebacuju na taj režim u slučaju ponavljanja kršenja pravila kaznene ustanove, a vraćanje na obični režim je moguće samo nakon isteka dvanaestomjesečnog perioda. Zatvorenici osuđeni za krivična djela koja su počinjena za vrijeme služenja kazne se prebacuju direktno na ovaj režim (član 124).

49. Telefonski pozivi zatvorenicima u okviru striktnog režima su dozvoljeni samo u izuzetnim okolnostima lične prirode (član 92. stav 3). Telefonske razgovore zatvorenika može nadzirati osoblje kolonije (član 92. stav 5).

(d) Pravila koja se primjenjuju na osobe osuđene na kaznu doživotnog zatvora

50. Striktни režim se primjenjuje na sve osobe osuđene na kaznu doživotnog zatvora odmah po dolasku u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom; oni služe svoje kazne odvojeno od ostalih osuđenika u ćelijama predviđenim za najviše dvije osobe (članovi 126. i 127. stav 3). Zatvorenici mogu biti prebačeni na obični režim nakon što odsluže najmanje deset godina kazne, s tim da se desetogodišnji period generalno računa od datuma hapšenja (član 127. stav 3). Ako nekog zatvorenika stave u izolaciju

zbog teškog kršenja vladanja za vrijeme zatvorske kazne, desetogodišnji period počnje teći od dana dolaska u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom umjesto od dana hapšenja. Zatvorenici osuđeni na doživotni zatvor mogu podlijegati olakšavajućem režimu nakon što odsluže najmanje deset godina kazne u okviru običnog režima (član 127. stav 3).

51. Osuđenik u okviru olakšavajućeg režima za kojeg se ustanovi da je namjerno prekršio pravila mora biti prebačen na obični režim, a osuđenik u okviru običnog režima koji je namjerno prekršio pravila mora biti prebačen na striktni režim. Vraćanje na obični ili olakšavajući režim može biti predviđeno samo nakon što se odsluži deset godina zatvora (član 127. stav 5).

D. Interna pravila kaznenih ustanova koja je odobrilo Ministarstvo pravde 3. novembra 2005. godine (broj 205)

52. Relevantne odredbe tih pravila glase:

1. Odjeljak XIV. Postupak odobravanja posjeta osuđenim zatvorenicima

“(…) 68. Posjetu odobrava direktor kaznene ustanove ili osoba koja ga zamjenjuje po zahtjevu osuđene osobe ili osobe koja dolazi u posjetu (...) [osnovi za odbijanje moraju biti navedeni].

72. (...) Spajanje posjeta ili dijeljenje posjeta na jedan ili više dijelova nije dozvoljeno (...).

74. Osuđenoj osobi je dozvoljena (...) posjeta najviše dvije odrasle osobe uz koje mogu biti maloljetna braća ili sestre osuđene osobe, djeca ili unuci osuđene osobe.

75. Duge posjete osoba koje nisu [članovi porodice] mogu biti dozvoljene samo ako takve posjete, prema mišljenju uprave, ne bi imale štetno dejstvo po osuđenu osobu (...)

82. Odluka o promjeni tipa posjete ili zamjena posjete telefonskim razgovorom može biti donesena po pismenom zahtjevu osuđene osobe.

2. Odjeljak XV. Postupak odobravanja telefonskog razgovora osuđenoj osobi

“(…) 85. Telefonski razgovor se odobrava po pismenom zahtjevu osuđene osobe, u kojem se moraju specificirati adresa, broj telefona osobe kojoj će se telefonirati, trajanje telefonskog razgovora (koji ne smije biti duži od petnaest minuta).

86. Telefonski razgovori se obavljaju na račun osuđene osobe ili drugih srodnika, ili drugih [zainteresiranih] osoba. Uprava zatvora može nadzirati telefonske razgovore.

(...)

89. Osuđenim osobama koje podliježu striktnom režimu (...) je dozvoljeno da obave telefonski razgovor samo u izuzetnim okolnostima lične prirode (smrt ili teško oboljenje bliskog srodnika; prirodna katastrofa kojom je nanesena teška materijalna šteta osuđenoj osobi ili njegovoj porodici) (...).”

E. Sudska praksa Ustavnog suda

53. Ustavni sud je ispitivao u nekoliko navrata pitanje ustavnosti odredaba kojima se reguliraju zatvorski uvjeti u okviru striktnog režima u kaznenoj koloniji sa specijalnim režimom.

1. Odluka broj 466-O od 21. decembra 2004. godine

54. U postupku koji je pokrenula osuđena osoba G., Ustavni sud je istakao sljedeće:

“(…) U svom zahtjevu gosp. G. je tražio od suda da proglasi neustavnim član 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, koji ne propisuje mogućnost da se period koji je osuđenik proveo u pritvoru prije osuđujuće presude uračuna u period za vrijeme kojeg je on bio zatvoren u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom pod striktnim uvjetima i koji, prema tome, onemogućava prebacivanje osuđenika na manje restriktivan režim [prije nego što bi inače bilo moguće] (...).

2.1. Ustavni sud je već ispitivao pitanje ustavnosti odredaba Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, u kojem su izražena pravila izračunavanja trajanja služenja kazne zatvora i koji utiče na mogućnost prebacivanja osuđene osobe na manje restriktivan režim ili povoljniji režim služenja kazne.

U svojoj presudi od 27. februara 2003. godine, koji se odnosio na predmet preispitivanja ustavnosti odredaba člana 130. stav 1. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, Ustavni sud Rusije je zaključio da se trajanje pritvora uračunava u ukupno trajanje kazne i u trajanje služenja kazne koja se koristi za određivanje trajanja lišenja slobode pri donošenju odluke o uvjetnom puštanju na slobodu. Takav pristup, kao što je istakao Ustavni sud, odgovara međunarodnim standardima (...).

Imajući u vidu navedeni pravni stav, član 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija se ne može tumačiti na način da zabranjuje uračunavanje perioda pritvora [ili] perioda za vrijeme kojeg je korištena neka prisilna mjera u formi hapšenja u trajanje zatvorske kazne, uključujući dio koji se mora odslužiti u striktnim uvjetima u skladu s postupkom propisanim zakonom (...). ”

2. Odluka broj 248-O od 9. juna 2005. godine

55. U postupku koji je pokrenuo jedan osuđeni zatvorenik, gosp. Z., i njegova supruga, Ustavni sud je odlučio kao što slijedi:

“(…) Gosp. Z., (...) [koji je bio] osuđen na kaznu doživotnog zatvora, i njegova supruga (...) su tražili u više navrata od uprave kaznene ustanove da im omoguće dugu posjetu, budući da su željeli imati dijete (...); zahtjevi za posjetu su odbijeni pozivanjem na član 125. stav 3. i član 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, prema kojima osobe koje služe kazne u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom pod striktnim uvjetima imaju pravo na dvije kratke posjete godišnje, a prva duga posjeta može biti dozvoljena tek nakon što se odsuži prvih deset godina zatvora.

U svojoj žalbi, Z. i [njegova supruga] osporavaju ustavnost tih odredbi, navodeći da ih one lišavaju mogućnosti da imaju djecu te, prema tome, krše njihovo pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života, koje je zagantirano članom 23. stav 1. Ustava, te da ograničavaju njihova prava do stepena koji prekoračuje stepen koji je predviđen članom 55. stav 3. Ustava.

(...)

Član 55. stav 3. Ustava omogućava ograničavanje ljudskih i građanskih prava federalnim zakonom u svrhu zaštite osnova ustavnog poretka, morala, zdravlja, prava i zakonitih interesa ostalih, osiguravajući odbranu zemlje i državne sigurnosti. Takva ograničenja mogu biti naročito u vezi s primjenom krivičnih sankcija protiv počinitelja u formi mjera prisile države, čija je specifičnost, cijelo vrijeme provođenja kazne, da je počinitelj lišen određenih prava i slobode ili da su mu ona ograničena, a da su mu nametnute određene dužnosti.

(...) Član 71 (o) Ustava ovlašćuje federalnog zakonodavca da uvodi restriktivne mjere te vrste.

Prilikom propisivanja zatvorske kazna kao oblika kažnjavanja, država djeluje i u sopstvenom interesu, i u interesu društva i njegovih članova. U isto vrijeme, provođenje [te kazne] mijenja ritam života i odnosa neke osobe s drugim ljudima, te ima specifične moralne i psihološke posljedice, ograničavajući ne samo prava i slobode nekog građanina nego i njegova prava kao pojedinca. Ograničenje proizlazi iz njenog nezakonitog postupka te je određeno potrebom da se ograniči njeno prirodno pravo na slobodu da bi se zaštitili moral, i prava i zakoniti interesi ostalih.

Krivično i zatvorsko zakonodavstvo definiraju i krivične kazne - koje sadrže niz ograničenja koja odgovaraju težini krivičnog djela – i način na koji se takve kazne moraju odslužiti. Pri definiranju tih sankcija zakonodavac polazi od principa da osuđenici generalno uživaju ista prava i slobode kao i ostali građani, uz izuzetak koji je određen njihovim ličnostima, krivičnim djelima koja su počinili i specifičnim režimom u kazneno-popravnim ustanovama.

Ograničenja predviđena članovima 125. i 127. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija i ostalim odredbama, uključujući one koje se odnose na postupak primanja posjeta srodnika i ostalih, su namijenjena prilagođavanju kazni svakom počinitelju i diferenciranju uvjeta za služenje kazni, te stvaranju preduvjete za postizanje ciljeva kažnjavanja, koji su, kao što je propisano članom 43. stav 2. Krivičnog zakona, ponovno uspostavljanje pravde, promjena počinitelja i sprečavanje novih krivičnih djela.

Potreba za zakonskim reguliranjem porodičnih posjeta počiva i na odredbama Skupa principa za zaštitu svih osoba koje se nalaze u bilo kojoj formi pritvora ili zatvora, koji je odobrila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 9. decembra 1998. godine, a naročito na njegovom principu 19 (...).

Evropski sud za ljudska prava je istakao u svojim odlukama da je s ciljem razjašnjavanja obaveza koje imaju države na osnovu člana 8. Konvencije (...), u vezi sa zatvorskim posjetama, potrebno uzeti u obzir normalne i razumne zatvorske uvjete te opseg polja slobodne procjene koji mora biti dozvoljem domaćim vlastima pri reguliranju kontakata zatvorenika s porodicom, imajući u vidu da "iz svakog pritvaranja proizlazi, po po prirodni stvari, ograničenje privatnog i porodičnog života." (...)

Ograničenja učestalosti, trajanja i uvjeta zatvorskih posjeta su neizbježne posljedice mjere kažnjavanja koja se sastoji od izolacije osuđenika na određeno mjesto pod prismotrom. S te tačke gledišta, odredbe koje osporava podnositelj predstavke ne predstavljaju, po sebi, dodatna ograničenja, pored onih koja, u smislu člana 55. stav 3. Ustava, proizlaze iz same suštine kazne kao što je zatvorska kazna.

Isto tako, ograničenja su raznolika i variraju u ovisnosti o, prvo, težini kazne koju je nametnuo sud i koja odgovara prirodni i stepenu javne opasnosti koju predstavlja

krivično djelo, okolnostima pod kojima je počinjeno i личности počinitelja. Najveći broj takvih ograničenja se odnosi na osobe koje su osuđene na kaznu doživotnog zatvora koja je alternativa smrtnoj kazni za najteža krivična djela protiv života (član 57. stav 1. Krivičnog zakona) i na one osobe koji služe kazne u kolonijama sa specijalnim režimom (član 58. stav 1. alineja 2. Krivičnog zakona).

Pravo na privatnost (član 23. stav 1. Ustava) implicira mogućnost koju država garantira nekoj osobi da vrši kontrolu njenih ličnih informacija i da sprečava otkrivanje informacija lične i intimne prirode. Koncept "privatnog života" podrazumijeva da se područje ljudske aktivnosti koje je vezi s nekim pojedincem odnosi samo na njega te da ne podliježe nadzoru društva i države, pod uvjetom da nije nezakonito. Međutim, kao što je Evropski sud za ljudska prava istakao, "osnovni cilj člana 8. je da zaštiti pojedinca od proizvoljnog miješanja javnih vlasti". Pri nametanju zatvorske kazne država se ne miješa proizvoljno u privatni život građanina, nego jednostavno obavlja svoj zadatak zaštite interesa društva (...).

Osoba koja namjerava da počini takva krivična djela mora očekivati da će posljedica toga biti lišenje slobode, te da njena prava i slobode mogu biti ograničeni, uključujući pravo na privatnost, tajnost njene lične i porodične komunikacije, te, kao rezultat toga, mogućnost da ima dijete. Prilikom činjenja krivičnog djela, osoba svjesno osuđuje sebe i članove svoje porodice na takva ograničenja.

Dakle, odredbe koje je osporio podnositelj predstavke, koje propisuju da osobe osuđene na kaznu doživotnog zatvora za posebno teška krivična djela nemaju pravo na dugu posjetu dok ne odsluže najmanje deset godina zatvorske kazne, usvojio je zakonodavac u okviru svojih ovlasti, te se njima ne krši pravična ravnoteža između interesa društva u cjelini i interesa pojedinca (...)."

III. RELEVANTNO MEĐUNARODNO PRAVO I PRAKSA

A. Vijeće Evrope

1. *Komitet ministara*

56. Preporuka Rec(2006)2 Komiteta ministara državama članicama o Evropskim zatvorskim pravilima, koja su usvojena 11. januara 2006. godine, glasi:

"Dio I

(...)

Osnovni principi

1. Prema svim osobama lišenim slobode se postupa uz poštivanje njihovih ljudskih prava.
2. Osobe lišene slobode zadržavaju sva prava koja im nisu zakonito oduzeta odlukom kojom se osuđuju ili zadržavaju u pritvoru.
3. Ograničenja nametnuta osobama lišenim slobode moraju biti minimalno neophodna i proporcionalna legitimnom cilju zbog kojeg su nametnuta.
4. Zatvorski uvjeti koji ugrožavaju ljudska prava zatvorenika ne mogu se opravdati nedostatkom materijalnih sredstava.

5. Život u zatvoru treba da bude što je moguće približniji pozitivnim aspektima života u zajednici.

6. Svaki pritvor će biti uređen tako da omogućava reintergraciju u slobodno društvo osoba koje su lišena slobode.”

(...)

Dio II

(...)

Kontakt s vanjskim svijetom

24.1 Zatvorenici imaju pravo da komuniciraju koliko god je moguće pismima, telefonom ili drugim sredstvima komuniciranja sa svojim porodicama, drugim osobama i predstavnicima vanjskih organizacija i da primaju njihove posjete.

24.2 Komunikacija i posjete mogu podlijegati ograničenjima i nadzoru ako to nalažu zahtjevi nastavka krivične istrage, održanja reda, sigurnosti zatvorenika i osiguranja zatvora, sprečavanja krivičnih djela i zaštite žrtava krivičnih djela, ali takva ograničenja, uključujući konkretna ograničenja koja naloži sudski organ, moraju ipak omogućavati minimalni nivo kontakta.

(...)

24.3 Nacionalnim zakonodavstvom će se odrediti nacionalni i međunarodni organi i službena lica sa kojima zatvorenici komuniciraju bez ograničenja.

24.4 Uvjeti za obavljanje posjete moraju biti takvi da omogućavaju zatvorenicima održavanje i razvijanje porodičnih odnosa na što normalniji način.

24.5. Zatvorski organi pomažu zatvorenicima da održavaju odgovarajući kontakt s vanjskim svijetom te im obezbjeđuju odgovarajuću socijalnu podršku da to ostvare.

(...)

Dio VIII

(...)

Osuđeni zatvorenici

Cilj režima za osuđene zatvorenike

102.1 Osim pravila koja se primjenjuju na sve zatvorenike, režim za osuđene zatvorenike je osmišljen na način da im omogući da vode odgovoran život bez počinjena krivičnih djela.

102.2 Budući da lišenje slobode predstavlja kaznu po sebi, režim za osuđene zatvorenike ne smije otežavati patnju svojstvenu zatvorskoj kazni.”

57. U Komentaru na Preporuku Rec(2006)2 Komiteta ministara državama članicama o Evropskim zatvorskim pravilima, Evropski komitet za probleme kriminala (EKPK) je istakao da se u pravilu 2. ističe da se gubitak prava na slobodu ne treba shvatiti na način da implicira da zatvorenici automatski gube i svoja politička, građanska, socijalna, i ekonomska i kulturološka prava. Dok je neizbježno da su takva prava ograničena lišenjem slobode, dalja ograničenja bi trebala biti malobrojna što je moguće više, te bi trebala biti specificirana zakonom i uvedena jedino ako

su ona osnovna za održanje reda i sigurnosti u zatvoru. Konačno, ograničenja njihovih prava koja se mogu nametnuti ne bi trebala odstupati od Evropskih zatvorskih pravila.

58. Prema tom komentaru, pravilo 5. podrazumijeva da se moraju poduzeti aktivne mjere da bi zatvorski uvjeti odgovarali što je moguće više normalnom životu.

59. U pogledu kontakata s vanjskim svijetom, EKPK, u Komentaru na Evropska zatvorska pravila, ističe sljedeće:

“gubitak slobode ne vodi nužno gubitku kontakta s vanjskim svijetom. Naprotiv, svi zatvorenici imaju pravo na određene kontakte, a zatvorski organi se moraju truditi da stvore uvjete koji omogućavaju da ih održavaju što je moguće bolje”.

60. Pozivajući se dalje na porodične posjete, EKPK ističe:

“Pojam porodice se mora tumačiti slobodno na način da uključuje kontakt s osobom s kojom je zatvorenik uspostavio odnos koji je uporediv s odnosom člana porodice, čak i ako odnos nije formaliziran.

Član 8. EKLJP-a priznaje pravo svakoj osobi na poštivanje njenog privatnog i porodičnog života i prepisku, a pravilo 24. se može tumačiti na način da definira odgovornosti zatvorskih organa kako bi osigurali poštivanje tih prava u zatvorskim uvjetima koji su po sebi ograničeni. To pravilo uključuje i posjete, budući da su posebno važan oblik komunikacije.

(...)”

61. Komitet ministara je usvojio niz rezolucija i preporuka o zatvorenicima osuđenim na kaznu dugotrajnog ili doživotnog zatvora. Prva je Rezolucija 76(2) od 17. februara 1976. godine “O postupanju prema zatvorenicima osuđenim na kaznu dugotrajnog zatvora”, u kojoj je preporučeno državama članicama, *inter alia*, da:

“1. nastave krivičnu politiku prema kojoj kazne dugotrajnog zatvora trebaju da se nameću samo ako su potrebne za zaštitu društva;

2. poduzmu zakonodavne i upravne mjere da bi promovirale odgovarajuće postupanje za vrijeme provođenja takvih kazni;

(...)

6. ohrabruju smisao za odgovornost kod zatvorenika postepenim uvođenjem sistema učestvovanja u odgovarajućim područjima;

(...)

9. osiguraju da slučajevi svih zatvorenika budu ispitani što je moguće ranije da bi odredile da li uvjetno puštanje na slobodu može biti odobreno ili ne;

10. odobre uvjetno puštanje zatvorenika na slobodu pod zakonskim uvjetima koji se odnose na odsluženu kaznu, čim se može formulirati pozitivna prognoza; budući da samo pitanje opće prevencije ne može opravdati uvjetno oslobađanje;

11. adaptiraju iste principe koji se primjenjuju na kazne dugotrajnog zatvora na kazne doživotnog zatvora;

12. osiguraju da se vrši preispitivanje kazne doživotnog zatvora, kao što je predviđeno pod 9, ako takvo preispitivanje nije vršeno ranije, nakon osam do četrnaest godina zatvora, te da se ono ponavlja periodično; (...).”

62. Relevantni dio Preporuke Rec(2003)23 Komiteta ministara državama članicama o postupanju zatvorske uprave prema zatvorenicima koji su osuđeni na kaznu doživotnog zatvora i kaznu dugotrajnog zatvora, koja je usvojena 8. oktobra 2003. godine, glasi:

“2. Ciljevi upravljanja zatvorenicima koji su osuđeni na kaznu doživotnog zatvora i dugotrajnog zatvora bi trebali biti:

- obezbijediti da zatvori budu sigurna i osigurana mjesta za te zatvorenike i za sve one koji rade s njima ili ih posjećuju;
- ublažiti negativna dejstva kazne doživotnog zatvora i dugotrajnog zatvora;
- povećati i poboljšati mogućnost da se ti zatvorenici uspješno reintegriraju u društvo i da vode život uz poštivanje zakona nakon puštanja na slobodu. (...)

22. Posebne napore je potrebno učiniti da se spriječi prekid porodičnih veza. S tim ciljem:

- zatvorenici moraju biti smješteni, do najvećeg mogućeg stepena, u zatvore koji su smješteni u blizini njihovih porodice ili bliskih rođaka;
- pisma, telefonski pozivi i posjete bi trebali biti dozvoljeni uz najveću moguću učestalost i privatnost. Ako takva odredba ugrožava sigurnost ili ako je opravdana procjenom rizika, kontakti mogu biti popraćeni razumnim sigurnosnim mjerama, kao što su nadzor prepiske i pretraživanje prije i poslije posjeta. (...)

33. Da bi zatvorenici osuđeni na kaznu doživotnog zatvora ili kaznu dugotrajnog zatvora mogli prevazići poseban problem prelaska iz dugotrajnog zatvora na život uz poštivanje zakona u zajednici, njihovo puštanje na slobodu treba biti dobro pripremljeno unaprijed, te treba, naročito, voditi računa o sljedećem:

- potrebi za izradom konkretnih planova koji se odnose na relevantne rizike i potrebe:
- uzimanje u obzir mogućnosti koje favoriziraju oslobađanje i nastavak nakon puštanja na slobodu svih programa, intervencija ili postupka čiji predmet čine zatvorenici za vrijeme pritvora;
- potrebi da se ostvari uska saradnja između zatvorske uprave i tijela za nadzor nakon puštanja na slobodu, socijalnih i medicinskih službi.

34. Odobravanje i implementiranje uvjetnog puštanja na slobodu osoba osuđenih na kaznu doživotnog zatvora bi se trebali rukovoditi principima sadržanim u Preporuci Rec(2003)22 o uvjetnom puštanju na slobodu.”

2. Evropski komitet za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazni

63. Relevantni dio Memoranduma Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazni (CPT) od 27. juna 2007. godine [CPT (2007) 55], pod naslovom “Stvarne/efektivne kazne doživotnog zatvora”, glasi:

“Kontakti s vanjskim svijetom

Tendencija kazni doživotnog zatvora i dugotrajnog zatvora je prekid bračnih i porodičnih veza. Ako njihov prekid može biti spriječen, potrebno je poduzeti važne korake da bi se održalo mentalno zdravlje zatvorenika i, često, motivacija za pozitivno korištenje vremena u zatvoru. Bračni i porodični odnosi proizlaze iz snage emotivnih veza. Prema tome, važno je pokušati osigurati da okolnosti u vezi s kaznama doživotnog zatvora i dugotrajnog zatvora ne rezultiraju rasipanjem tih veza.

Održanje porodičnih odnosa je lakše ako porodica može lako doći u posjetu zatvoreniku.

Osnovno je da se usvoji liberalni režim prepiske, kako za slanje tako i za primanje pošte. Isto tako, česte posjete i duge posjete pod uvjetima koji omogućavaju privatnost i fizički kontakt su osnovne. Telefoniranje pruža dalje mogućnosti održavanja kontakta s porodicama. Zatvorenici osuđeni na kaznu doživotnog zatvora i dugotrajnog zatvora bi trebali imati mogućnost obavljati telefonske pozive na jednostavan način. Ako postoji bojazan da će se telefonski razgovori koristiti za organiziranje zločina, plana za bijeg ili da će na neki drugi način poremetiti sigurnost i red, oni se mogu nadzirati, ali bi zatvorenici trebali biti informirani da nadzor može biti naložen ako bude potrebno. Slično tome, ako pisma ili posjete ugrožavaju sigurnost, potrebno je razmotriti omogućavanje nastavka korištenja preventivnih postupaka, na primjer, čitanje prepiske ili pretraživanje prije i poslije posjeta.

Negativna dejstava institucionalizacije na zatvorenike koji služe kazne dugotrajnog zatvora će biti manje izražena, a zatvorenici će biti bolje pripremljeni za puštanje na slobodu ako imaju stvarnu mogućnost da održe kontakt s vanjskim svijetom. Osim toga, u pogledu uvjeta pod kojima se odvijaju posjete, pojedinačna evaluacija rizika/potreba te kategorije zatvorenika bi, također, trebala omogućiti donošenje odluka o odobravanju otvorenih posjeta takvim zatvorenicima na individualnom osnovu.

Naime, potrebno je uložiti napore da bi se izbjeglo narušavanje bračnih i porodičnih odnosa, budući da će posljedice toga biti štetne za mentalno zdravlje zatvorenika te, često, motivaciju za pozitivno korištenje vremena u zatvoru.

Sistematsko dugogodišnje odbijanje mogućnosti otvorenih posjeta osuđenima na kaznu doživotnog zatvora je neodrživo. Odobravanje ili neodobravanje posjeta bi trebalo biti zasnovano na individualnoj procjeni rizika.”

64. Standardi CPT-a iz 2002. godine (revidirani 2011. godine) sadrže sljedeće odredbe (izvod iz 2. Generalnog izvještaja [CPT/Inf (92) 3]):

“51. Također je veoma bitno da zatvorenici održavaju dobre veze s vanjskim svijetom. Povrh svega, zatvoreniku se moraju omogućiti sredstva da održava veze sa svojom porodicom i bliskim prijateljima. Vodeći princip bi trebalo biti promoviranje kontakta s vanjskim svijetom; bilo koje ograničenje takvog kontakta bi trebalo biti zasnovano isključivo na pitanjima sigurnosti ili pitanjima koja se odnose na raspoložive resurse.

U tom kontekstu, CPT želi naglasiti potrebu za određenom fleksibilnošću u primjeni pravila o posjetama i kontaktima putem telefona u pogledu zatvorenika čije porodice žive daleko (zbog čega su redovne posjete nemoguće). Na primjer, takvim zatvorenicima se može dozvoliti da akumuliraju vrijeme posjeta i/ili mogu im se ponuditi bolje mogućnosti telefonskih kontakata s porodicama.”

65. U vezi sa zatvorenicima koji su osuđeni na kaznu doživotnog zatvora ili dugotrajnog zatvora CPT je istakao (izvod iz 11. generalnog izvještaja [CPT/Inf (2001) 16]) sljedeće:

“33. (...) U toku nekih od svojih posjeta CPT je konstatirao da je situacija takvih zatvorenika daleko od zadovoljavajuće u smislu materijalnih uvjeta, programa aktivnosti i mogućnosti za kontakt s ljudima. Osim toga, veliki broj takvih zatvorenika su podvrgnuti posebnim ograničenjima koja su po prirodi takva da pogoršavaju štetna dejstva svojstvena dugotrajnom zatvoru; primjeri takvih ograničenja su (...) ograničena prava na posjete. CPT ne vidi nikakvo opravdanje za primjenu ograničenja bez pravljenja razlike između zatvorenika koji su predmet specifičnog tipa kazne, a da se ne vodi računa o pojedinačnim rizicima koje oni mogu (ili ne mogu) predstavljati.

Dugotrajna zatvorska kazna može imati niz desocijalizirajućih dejstava na zatvorenika. Osim što postanu institucionalizirani, zatvorenici osuđeni na dugotrajnu zatvorsku kaznu mogu imati niz psiholoških problema (uključujući gubitak samopoštovanja i pogoršanje društvenih vještina), te imati tendenciju da se sve više odvajaju od društva; kojem će se skoro svi oni konačno vratiti. Prema mišljenju CPT-a, režimi koji su predloženi zatvorenicima koji služe kazne dugotrajnog zatvora bi trebali biti takvi da nadoknađuju dejstva na pozitivan i proaktivan način.”

66. U vezi sa specifičnom situacijom zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora u Ruskoj Federaciji, nakon posjete koja je trajala od 21. maja do 4. juna 2012. godine, CPT je istakao u svom nacionalnom izvještaju sljedeće (CPT/Inf (2013) 41):

“113. Konačno, u pogledu situacije u “Vladimirskiy Tsentral”, CPT bi želio ponovo istaći da ne vidi nikakvo opravdanje za sistematsko odvajanje zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora od zatvorenika koji služe zatvorske kazne. Takav pristup nije u skladu s Preporukom Rec(2003)23 Komiteta ministara Vijeća Evrope od 9. oktobra 2003. godine, koja se odnosi na postupanje zatvorske uprave prema zatvorenicima koji su osuđeni na kaznu doživotnog zatvora i kaznu dugotrajnog zatvora. U izvještaju uz tu preporuku se podsjeća da se često pogrešno kreće od pretpostavke da kazna doživotnog zatvora implicira da je zatvorenik opasan u zatvoru. Smještaj osoba osuđenih na kaznu doživotnog zatvora bi, prema tome, trebao biti rezultat sveobuhvatne i stalne evaluacije rizika i potreba, koja se zasniva na individualiziranom programu kazne, te nije jednostavno rezultat njihove osuđujuće presude. CPT preporučuje da ruske vlasti preispitaju zakonodavstvo i praksu u pogledu odvajanja zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora u ustanovama FSIN-a, u svjetlu tih opaski.”

B. Ujedinjene nacije

1. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine i Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija

67. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP) je stupio na snagu u pogledu Rusije 16. oktobra 1973. godine. Član 10(3) propisuje:

“Kazneno-popravni režim podrazumijevat će takvo postupanje s osuđenicima čiji je bitan cilj njihovo prevaspitavanje i ponovno uključenje u društvo. (...)”.

68. Član 17. propisuje:

“1. Niko ne može biti izložen proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, niti protuzakonitim napadima na čast i ugled.

2. Svako ima pravo na zakonsku zaštitu od takvog miješanja ili napada.”.

69. U svom Općem komentaru broj 9 na član 10, Komitet za ljudska prava (1982) je precizirao sljedeće u stavu 3:

“Mogućnost primanja posjeta, naročito članova porodice, je u normalnim okolnostima takva mjera koju iziskuju razlozi humanosti”.

70. U svom Općem komentaru broj 21 na član 10, Komitet za ljudska prava (1992) je izjavio u stavovima 3. i 4. da osobe lišene slobode:

“(…) ne mogu biti podvrgnute nikakvom lišavanju ili prisili, osim onih koje rezultiraju iz lišavanja slobode; poštivanje dostojanstva takvih osoba mora biti zagarantirano pod istim uvjetima kao što su oni slobodnih osoba. Osobe lišene slobode uživaju sva prava iz Pakta, prema ograničenjima koja su neizbježna u zatvorenom okruženju.

Postupanje prema svim osobama lišenim slobode na human način i uz poštivanje njihovog dostojanstva je osnovno i univerzalno primjenjivo pravilo. Prema tome, primjena tog pravila, kao minimuma, ne može ovisiti o materijalnim sredstvima raspoloživim u državi članici. To pravilo se mora primjenjivati bez pravljenja razlike po bilo kojem osnovu, kao što su rasa, boja, pol, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, imovina, rođenje ili neki drugi status”.

Osim toga, Komitet za ljudska prava je istakao sljedeće:

“[n]ijedan kazneni sistem ne može biti samo kazneni; on bi u osnovi trebao težiti promjeni i društvenoj readaptaciji zatvorenika”.

2. *Standardna minimalna pravila UN-a za postupanje prema zatvorenicima*

71. Standardna minimalna pravila UN-a za postupanje prema zatvorenicima od 30. augusta 1955. godine sadrže specifične odredbe o osuđenim zatvorenicima, uključujući sljedeće vodeće principe:

“Kontakti s vanjskim svijetom

37. Zatvorenicima treba dopustiti da, u određenim vremenskim razmacima, uz potreban nadzor, komuniciraju sa svojim porodicama, prijateljima od povjerenja, i to pismeno ili primanjem posjeta.

38. (1) Zatvorenicima stranog državljanstva treba pružiti razumne olakšice da bi komunicirali s diplomatskim i konzularnim predstavnicima države kojoj pripadaju.

(2) Zatvorenicima koji su državljani zemalja koje nemaju diplomatskih i konzularnih predstavnika u toj zemlji, te izbjeglicama i osobama bez državljanstva, treba pružiti iste olakšice kada se žele obratiti diplomatskom predstavništvu države koja štiti njihove interese, ili svakoj vlasti, nacionalnoj ili međunarodnoj, čiji je zadatak da ih štiti.

39. Zatvorenicima treba dopustiti da se redovno informiraju o najvažnijim novostima putem novina, časopisa ili drugih posebnih publikacija, putem bežičnog prenosa, predavanja ili ostalih sredstava koje uprava odobri ili kontrolira.

(...)

PRAVILA PRIMJENJIVA NA POSEBNE KATEGORIJE ZATVORENIKA

A. Osuđeni zatvorenici

(...)

57. Zatvor i druge mjere koje nekog prestupnika izoliraju od vanjskog svijeta teške su samim tim što oduzimaju pravo pojedincu da raspolaže svojom ličnošću upravo zbog izgubljene slobode. Osim u slučajevima mjere opravdanog izoliranja i zadržavanja u pritvoru, sistem izdržavanja kazne ne bi trebao povećavati patnju koja je već svojstvena samoj situaciji.

58. Svrha i opravdanost kazne lišavanja slobode u krajnjoj liniji i jest u tome da se društvo zaštititi od zločina. Takvu ćemo svrhu postići ako se vrijeme zatočenja iskoristi, što je više moguće da zatvorenik ne samo želi nego i bude sposoban nakon izdržane kazne živjeti tako da poštuje zakon i brine o svojim potrebama.

59. U tu svrhu kazneni sistem bi trebao koristiti sva popravna, odgojna, moralna, duhovna i druga sredstva i oblike pomoći kojima raspolaže, te ih nastojati primijeniti u skladu s potrebama pri postupanju sa svakim pojedinim zatvorenikom.”

3. Skup principa UN-a za zaštitu svih osoba koje su u bilo kojem obliku pritvora ili zatvora

72. Relevantni dio Skupa principa za zaštitu svih osoba koje su u bilo kojem obliku pritvora ili zatvora, koji je odobrila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 9. decembra 1988 (A/RES/43/173), glasi:

“Princip 3.

Ne postoji nikakvo ograničenje ili odstupanje od bilo kojeg ljudskog prava osoba u bilo kojoj formi pritvora ili zatvora koja su priznata ili postoje u nekoj državi prema zakonima, konvencijama, propisima ili običaju pod izgovorom da taj skup principa ne priznaje takva prava ili da ih priznaje u manjoj mjeri.

(...)

Princip 19.

Pritvorena ili zatvorena osoba ima pravo da prima posjete i da obavlja prepisku naročito sa članovima svoje porodice, te da ima adekvatnu mogućnost da komunicira s vanjskim svijetom, ovisno o razumnim uvjetima i ograničenjima koji mogu biti specificirani zakonom ili zakonskim propisima.

Princip 20.

Ako neka pritvorena ili zatvorena osoba to traži, ona će, ako je moguće, biti smještena u pritvor ili zatvor koji je na razumnoj udaljenosti od njenog mjesta prebivališta.”

4. Osnovni principi UN-a za postupanje prema zatvorenicima

73. Osnovni principi UN-a za postupanje prema zatvorenicima (usvojeni Rezolucijom 45/111 od 14. decembra 1990) sadrže sljedeće odredbe:

“1. Prema svim zatvorenicima se mora postupati uz poštovanje njihovog dostojanstva i vrijednosti koji su svojstveni ljudskom biću .

(...)

5. Osim onih ograničenja koja su očigledno potrebna zbog činjenice da su zatvoreni, svi zatvorenici zadržavaju ljudska prava i osnovne slobode izražene u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i, ako je predmetna država članica, Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i Opcionom protokolu uz njega, i ostala prava izražena u drugim paktovima Ujedinjenih nacija.

5. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kazni

74. U svojim zaključnim zapažanjima o petom periodičnom izvještaju Ruske Federacije, koja su usvojena na četrdeset devetoj sjednici (od 29. oktobra do 23. novembra 2012. godine), Komitet Ujedinjenih nacija protiv mučenja je istakao sljedeće:

“9. (...) [Komitet] je, osim toga, zabrinut zbog toga što zakonodavstvo države članice ne propisuje da sve osobe koje su lišene slobode imaju pravo da kontaktiraju članove svoje porodice bez odlaganja nakon lišenja slobode, a umjesto toga omogućava zvaničnicima države članice da kontaktiraju srodnike pritvorenika, te ne osigurava da srodnici u svim slučajevima budu informirani o mjestu gdje se nalaze pritvorenici (...).”

C. Pravilnik Međunarodnog krivičnog suda bivšu Jugoslaviju o pritvoru osoba koje čekaju na suđenje ili žalbeni postupak ili su iz nekog drugog razloga pritvorene po ovlaštenju suda (21. jula 2005)

75. Pravilo 61 (A) propisuje:

“Pritvorenici imaju pravo da primaju posjete članova porodice, prijatelja i drugih osoba, i to pravo podliježe samo odredbama pravila 64. i 64*bis* i onim ograničenjima i nadzoru koje može da uvede upravnik u konsultaciji sa sekretarom. Takva ograničenja i nadzor moraju biti nužni za interese provođenja pravde ili održavanja bezbjednosti i reda u zatvoru domaćinu i pritvorskoj jedinici.”

D. Međuamerički sud za ljudska prava i Međuamerička komisija za ljudska prava

76. Međuamerička komisija (MKLJP) konstantno ističe da država ima obavezu da olakša i regulira kontakte između zatvorenika i njihovih

porodica. U tom pogledu MKLJP je ponovo istakla da je posjeta porodice zatvoreniku osnovni element prava na zaštitu svih zainteresiranih strana.

77. U predmetu *X. i Y. protiv Argentine* (MKLJP, izvještaj broj 38/96, predmet 10.506, Meritum, od 15. oktobra 1996), MKLJP je istakla da iako posjete koje uključuju lične kontakte ne predstavljaju pravo, vlasti su obavezne, kada su takve posjete dozvoljene, da ih reguliraju na način da se poštvaju ljudska prava i dostojanstvo dotičnih osoba. Ona je posebno istakla:

“97. Pravo na porodični život može biti predmet određenih ograničenja koja su mu svojstvena. Iako posebne okolnosti, kao što su zatvaranje ili vojna služba, ne ukidaju to pravo, one neizbježno utiču na njegovo ostvarivanje i potpuno uživanje. Premda zatvaranje nužno ograničava puno uživanje porodice zbog toga što prisilno odvaja nekog člana od porodice, država je i dalje obavezna da olakša i regulira kontakte između zatvorenika i njihovih porodica i da poštvu osnovna prava svih osoba protiv proizvoljnog i protupravnog miješanja države i njenih dužnosnika.

98. Komisija je stalno isticala da država ima obavezu da olakša kontakt između zatvorenika i njegove porodice, uprkos ograničenjima lične slobode koja proizlazi iz zatvaranja. U tom pogledu Komisija je u više navrata isticala da su prava na posjete osnovni zahtjev za osiguranje poštvivanja ličnog integriteta i slobode zatvorenika i, kao posljedica toga, prava na zaštitu porodice svih pogođenih strana. Upravo zbog posebnih okolnosti zatvaranja država mora donijeti pozitivne propise da bi djelotvorno garantirala pravo na održavanje i razvijanje porodičnih odnosa. Prema tome, potreba za bilo kojom mjerom koja ograničava to pravo se mora prilagoditi običnim i razumnim zahtjevima zatvora.”

78. U predmetu *Oscar Elías Biscet i ostali protiv Kube* (MKLJP, Izvještaj broj 67/06, Predmet 12.476, Meritum, od 1. oktobra 2006), Komisija je osudila, na osnovu člana VI. Američke deklaracije o pravima i obavezama čovjeka, ograničenje posjeta porodice bez očiglednih razloga.

Ona je naročito istakla sljedeće:

“237. Komisija ističe da premda zatvor nužno odvaja članove porodice, država ima obavezu da olakša i regulira kontakt između zatvorenika i njegove porodice. Zbog posebnih okolnosti zatvora, država ima obavezu sa poduzme korake da bi djelotvorno osigurala pravo na održavanje i njegovanje porodičnih odnosa. Potreba za bilo kojom mjerom koja ograničava to pravo mora odgovarati uobičajenim i razumnim zahtjevima zatvaranja. Kada država regulira način na koji zatvorenici i njihove porodice ostvaruju pravo da stvore i sačuvaju porodični život, ne mogu se nametnuti nikakvi uvjeti ili postupci koji bi kršili prava priznata Američkom deklaracijom.

(...)

239. U ovom predmetu Komisija ističe da se većina žrtava drži u zatvorima koji se nalaze daleko od porodice. Podnosioci zahtjeva čak navode da vlasti namjerno zatvaraju žrtve u udaljenim zatvorima da bi otežale komunikaciju s porodicom, zastupnicima i medijima. Štaviše, oni ističu da su zatvorske vlasti ograničavale posjete porodice i bračnih partnera u većini slučajeva bez očiglednih razloga.

240. Komisija smatra da se država nije povinovala obavezi da olakša kontakte između zatvorenika i njihovih porodica. Imajući u vidu te činjenice, Komisija zaključuje da je država prekršila član VI Američke deklaracije na štetu žrtava.”

IV. KOMPARATIVNO PRAVO

79. Austrija, Azerbejdžan, Belgija, Bugarska, Hrvatska, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Malta, Moldavija, Crna Gora, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunija, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Švicarska, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo (Engleska i Vels) i Ukrajina dozvoljavaju, u principu, svim zatvorenima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora i/ili dugotrajnog zatvora, te ostalim kategorijama zatvorenika da redovno komuniciraju sa svojim porodicom primanjem posjeta u skladu s procedurom i uvjetima predviđenim domaćim pravom i modalitetima institucije u kojoj su zatvoreni. Kao što je izričito navedeno u relevantnim odredbama nekih država članica, kao što su Njemačka, Italija, Poljska i Ujedinjeno Kraljevstvo, glavni cilj takvih posjeta je očuvanja porodičnih veza.

80. U većini navedenih država reguliranje posjeta u zatvoru je isto za sve kategorije zatvorenika, uključujući zatvorenike osuđene na kaznu doživotnog zatvora i/ili ostale zatvorenike osuđene na kaznu dugotrajnog zatvora. U nekim državama članicama, kao što su Azerbejdžan, Bugarska, Litvanija, Poljska, Srbija i Turska, neke kategorije zatvorenika, naročito zatvorenici osuđeni na kaznu doživotnog zatvora i/ili ostali zatvorenici osuđeni na kaznu dugotrajnog zatvora mogu biti predmet daljih ograničenja, naročito onih u vezi sa učestalošću i trajanjem takvih posjeta i prostorijama u kojima se odvijaju takve posjete. Među državama koje dozvoljavaju intimne posjete, jedna država članica, naime Moldavija, isključuje zatvorenike osuđene na kaznu doživotnog zatvora i neke druge kategorije zatvorenika iz takvih posjeta. Ukrajina je bila u sličnoj situaciji do 7. maja 2014. godine, kada je amandman na član 151. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija stupio na snagu, čime su omogućene takve posjete zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora.

81. Većina navedenih država je usvojila razne mjere kontrole kojima se ograničavaju direktni fizički kontakti, broj posjetitelja i privatnost za vrijeme zatvorskih posjeta. Proizlazi da se samo u malom broju država članica, kao što su Hrvatska, Njemačka, Švedska i Švicarska, redovne posjete porodice odvijaju – prema općem pravilu – bez nadzora, osim ako postoje sigurnosni problemi i/ili drugi konkretni problemi. Generalno, redovne posjete porodice zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora i/ili drugim zatvorenicima osuđenim na kaznu dugotrajnog zatvora se odvijaju za stolom u prostoriji namijenjenoj u tu svrhu, u nekim slučajevima pored drugih zatvorenika i posjetitelja (vidi, na primjer, Belgija, Luksemburg, Nizozemska, Poljska, Švicarska i Ujedinjeno Kraljevstvo) ili iza staklene pregrade (naročito u Azerbejdžanu, Bugarskoj, Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, Grčkoj, Rumuniji i Slovačkoj). U

nekim državama članicama postoje obje mogućnosti u ovisnosti o instituciji i drugim uvjetima (vidi, na primjer, Austrija, Finska, Španija, Turska i Ukrajina). U Estoniji, Njemačkoj, Portugalu, Švedskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu posjete se odvijaju u prostoriji sa staklenom pregradom (ili drugim sredstvima koja onemogućavaju fizički kontakt) iz sigurnosnih razloga. U državama članicama u kojima se posjete odvijaju u prostoriji bez fizičkih pregrada, kao što su Belgija, Francuska, Njemačka, Irska, Italija, Lihtenštajn, Crna Gora, Poljska, Portugal, Srbija, Švedska, Švicarska, Turska (prilikom otvorenih posjeta) i Slovenija, fizički kontakti su dozvoljeni između odraslog posjetitelja i odraslog zatvorenika do određene mjere. S druge strane, u Finskoj, fizički kontakt je uglavnom zabranjen, a u Nizozemskoj i Slovačkoj je striktno reguliran.

82. Učestalost kratkih posjeta u zatvoru znatno varira tako da je jedna kratka posjeta mjesečno generalno prihvaćena kao minimum za većinu zatvorenika u svim zemljama koje su bile predmet istraživanja. U nekim državama članicama, kao što su Austrija, Belgija, Finska, Grčka, Irska, Malta, Crna Gora, Nizozemska, Portugal, Slovenija, Španija i Švicarska, posjete porodice su generalno dozvoljene svake sedmice. U drugima, na primjer, Bugarskoj, Hrvatskoj, Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, Poljskoj, Rumuniji i Ujedinjenom Kraljevstvu, takve posjete su dozvoljene dva puta mjesečno. Broj dozvoljenih posjeta u Italiji je šest puta mjesečno, a u Turskoj četiri puta. U velikom broju država, kao što su Češka Republika, Estonija, Gruzija, Njemačka, Moldavija, Srbija, Slovačka i Ukrajina, dozvoljena je jedna posjeta porodice mjesečno. U Litvaniji, zatvorenici osuđeni na kaznu doživotnog zatvora koji su obuhvaćeni kategorijom zatvorenika koji podliježu režimu srednje sigurnosti mogu primati redovno posjete jednom svaka dva mjeseca. Slično tome, u Azerbejdžanu, u kojem broj posjeta ovisi o režimu kojem podliježe zatvorenik u skladu s Krivičnim zakonom, zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora je dozvoljeno da primaju šest redovnih posjeta godišnje.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 8. KONVENCIJE

83. Podnositelj predstavke se žali da su mogućnosti posjeta njegove supruge i ostalih članova porodice za vrijeme prvih deset godina provedenih u zatvoru u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom nakon što je krivično osuđen bile znatno ograničene. Podnositelj predstavke je posebno nezadovoljan izostankom supružničkih posjeta i posjeta članova porodice u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom. U svom

podnesku od 12. maja 2014. godine podnositelj predstavke se također žalio da njegovoj supruzi i članovima porodice nije bilo dozvoljeno da ga posjećuju za vrijeme pritvora između novembra 1994. godine i oktobra 1995. godine. On se pozvao na član 8. Konvencije koji glasi:

“1. Svako ima pravo na poštivanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprječavanja nereda ili sprječavanja zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih.”

A. Dopustivost

1. Argumenti stranaka u postupku

84. Vlada je istakla da se supruga podnositelja predstavke razvela od njega 1996. godine i da bi predmet trebalo proglasiti nedopustivim u pogledu žalbenog navoda podnositelja predstavke da mu nije omogućeno da prima posjete supruge u periodu kada je bio zatvoren u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom nakon osuđujuće krivične presude od 8. oktobra 1999. godine.

85. Podnositelj predstavke je potvrdio da se razveo od svoje žene 1996. godine, ali da smatra da bi trebalo nastaviti ispitivanje predmeta jer je restriktivni režim koji se primjenjuje na zatvorske posjete pogodio ostale članove njegove porodice i srodnike.

2. Ocjena Suda

(a) Žalbeni navod u pogledu pritvora podnositelja predstavke od novembra 1994. godine do oktobra 1995. godine

86. Sud ističe na početku da je Konvencija stupila na snagu u pogledu Rusije 5. maja 1998. godine. U vezi sa žalbenim navodom podnositelja predstavke o događajima koji su se desili za vrijeme njegovog pritvora između novembra 1994. i oktobra 1995. godine, on je inkompatibilan *ratione temporis* s odredbama Konvencije u smislu člana 35. stav 3. tačka (a) Konvencije, te mora biti odbačen u skladu sa članom 35. stav 4. Konvencije.

(b) Žalbeni navod u pogledu nemogućnosti supružničkih posjeta u periodu kada je podnositelj predstavke bio zatvoren u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom

87. Sud ističe da iz zapažanja podnositelja predstavke od 12. maja 2014. godine jasno proizlazi da se njegova supruga razvela od njega 1996. godine. Imajući u vidu nedostatak suprotnih dokaza, ne može se reći da je

podnositelj predstavke imao bilo kakav porodični život u smislu člana 8. Konvencije sa svojom bivšom suprugom nakon razvoda 1996. godine, te nakon što je prebačen u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom 8. oktobra 1999. godine. U pogledu žalbenog navoda podnositelja predstavke da nije mogao primati posjete svoje supruge, slijedi da podnositelj predstavke ne može tvrditi da je žrtva navodne povrede člana 8. Konvencije.

88. Imajući u vidu navedeno Sud zaključuje da je taj dio predstavke inkompatibilan *ratione personae* s odredbama Konvencije u smislu člana 35. stav 3. tačka (a) Konvencije. Prema tome, on se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stav 4.

(c) Žalbeni navod u pogledu prvih deset godina zatvora u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom nakon donošenja osuđujuće presude

89. U vezi sa žalbenim navodom podnositelja predstavke koji se odnosi na razna ograničenja kontakata sa srodnicima i članovima porodice u okviru striktnog režima u kazneno-popravnoj koloniji između 8. oktobra 1999. godine i 11. oktobra 2009, Sud smatra da je taj žalbeni navod u potpunosti obuhvaćen njegovom nadležnošću, budući da je predodčen Sudu u oktobru 2006. godine, te pomenuti period, viđen u cjelini, predstavlja kontinuiranu situaciju u smislu sudske prakse Suda (vidi, *mutatis mutandis*, *Benediktov protiv Rusije*, broj 106/02, stav 12, od 10. maja 2007; *Igor Ivanov protiv Rusije*, broj 34000/02, stav 30, od 7. juna 2007; *Guliyev protiv Rusije*, broj 24650/02, stav 31, od 19. juna 2008; *Maltabar i Maltabar protiv Rusije*, broj 6954/02, st. 82-84, od 29. januara 2009; *Aleksandr Matveyev protiv Rusije*, broj 14797/02, st. 67-68, od 8. jula 2010; i *Valeriy Lopata protiv Rusije*, broj 19936/04, st. 104-106, od 30. oktobra 2012), za vrijeme kojeg su uvjeti pritvora podnositelja predstavke u osnovi ostali nepromijenjeni.

90. Sud smatra da taj žalbeni navod pokreće opravdana pitanja na osnovu člana 8. Konvencije tako da se ne može odbaciti kao očigledno neosnovan u smislu člana 35. stav 3. Konvencije. Sud dalje smatra da on nije nedopustiv ni po bilo kojem drugom osnovu. Prema tome, on se mora proglasiti dopustivim.

B. Meritum

1. Argumenti stranaka u postupku

(a) Podnositelj predstavke

91. Podnositelj predstavke se žalio da je ograničenje broja dugih i kratkih posjeta za vrijeme prvih deset godina zatvorske kazne u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom bilo neopravdano i prekomjerno strogo. Prema mišljenju podnositelja predstavke, rigidnost pravila koja se odnose na tipove posjeta, njihovu učestalost i trajanje, te direktna

integriranost tih pravila u zakonodavstvu su onemogućili bilo koji pristup koji je individualiziran i adaptiran specifičnim okolnostima situacije svake pritvorene osobe.

92. Podnositelj predstavke se pozvao na ciljeve krivične sankcije koja je spomenuta u članu 43. stav 2. Krivičnog zakona, naime “ponovno uspostavljanje društvene pravde”, “promjena osuđene osobe i sprečavanje novih krivičnih djela”, te se složio da su tu ciljevi legitimni (vidi, stav 33. gore). On se nije složio da su ti ciljevi postignuti osporenim zakonodavstvom na zadovoljavajući način. Podnositelj predstavke je zauzeo stanovište da održavanje odnosa s porodicom predstavlja jedinu vezi između njega i društva te da predstavlja najdjelotvornije sredstvo u korigiranju osuđene osobe.

93. U vezi s argumentom Vlade o privremenom karakteru ograničenja koja proizlaze iz desetogodišnje zabrane dugih porodičnih posjeta, podnositelj predstavke je istakao da je stvarno trajanje tih ograničenja znatno duže u praksi zbog perioda provedenog u pritvoru i restriktivnih pravila o računanju desetogodišnjeg perioda. Ta ograničenja u njegovom predmetu su trajala ukupan period od petnaest godina.

94. U pogledu uvjeta pod kojima su se odvijale posjete, podnositelj predstavke se žalio na njihovu rijetku učestalost (dva puta godišnje), njihovo kratko trajanje (četiri sata maksimalno) i modalitete koji isključuju privatnost, kao što je prisustvo čuvara, fizičko odvajanje staklenim zidom. On također smatra da ograničeni broj od dvoje odraslih po posjeti predstavlja prekomjernu strogost.

95. Konačno, podnositelj predstavke je izrazio i nezadovoljstvo zbog disproportionalnog dejstva koje su imali desetogodišnja zabrana dugih posjeta i strogi uvjeti kratkih posjeta, koje su isključivale privatnost i fizički kontakt, na članove njegove porodice, preciznije njegovog vremešnog i bolesnog oca i njegovog sina, koji se u potpunosti otuđio od njega zbog izostanka kontakata među njima.

(b) Vlada

96. Vlada nije osporila da je zatvorski režim prvih deset godina zatvora u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom podnositelja predstavke nakon donošenja osuđujuće presude protiv njega predstavljao miješanje u privatni i porodični život podnositelja predstavke. Međutim, pozivajući se na sudsku praksu Ustavnog suda (vidi, st. 55-57 gore) Vlada je istakla da je to miješanje bilo zakonito i proporcionalno legitimnim ciljevima.

97. Vlada se pozvala na sudsku praksu Ustavnog suda te je istakla da je predmetna mjera slijedila cilj ispravljanja nepravde, promjenu osuđene osobe i prevenciju novih krivičnih djela. Ona je istakla i da je osnovna svrha kaznenog zakonodavstva prema Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija promjena osuđene osobe i sprečavanje novih krivičnih djela osuđene osobe i

drugih osoba. U svom usmenom iskazu na raspravi pred Sudom Vlada je istakla da se ne očekuje da će se realizirati cilj društvene reintegracije u pogledu zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora, uključujući podnositelja predstavke, te je istakla da je izoliranje osoba kao što je podnositelj predstavke jedini cilj relevantnog zatvorskog režima.

98. Vlada smatra da je miješanje bilo proporcionalno legitimnom cilju koji se slijedi, budući, naročito, da je podnositelj predstavke osuđen na kaznu doživotnog zatvora za veoma teška krivična djela, te su razna ograničenja posjeta porodice bila privremene prirode. Ona je dalje istakla da su sve potrebne individualizirane mjere i procjena proporcionalnosti integrirane u zakon te uzete u obzir prilikom procesa pripremanja presude u predmetu. Striktnost režima ovisi, naročito, o strogosti kazne koju je nametnuo sud, prirodi i stepenu javne opasnosti krivičnog djela, specifičnih okolnosti pod kojima je počinjeno krivično djelo, ličnosti počinitelja i ponašanja osuđene osobe za vrijeme perioda zatvora.

99. Vlada je istakla i da treba poći od principa da je svaki delinkvent u potpunosti svjestan posljedica kriminalnog ponašanja i činjenice da činjenjem krivičnog djela on osuđuje sebe i svoju porodicu na ograničenja svog prava da komunicira sa svojom porodicom, nepovredivosti privatnog života, te tajnosti ličnih i porodičnih odnosa.

100. Vlada je također istakla da predmetna ograničenja proizlaze iz suštine takve prisilne mjere kao što je lišenje slobode. Ona je također naznačila da ograničenja ne dovode do kidanja svih veza s porodicom za vrijeme prvih deset godina te da su i vemenski ograničena.

(c) Treća strana-umješač

101. Treća strana-umješač je istakla kritiku da je desetogodišnji period striktnog režima u okviru kazneno-popravne kolonije sa specijalnim režimom proizvoljan, prekomjerno rigidan te da nema veze sa sociološkim, demografskim podacima ili međunarodnim pravnim standardima. Ona je također izrazila žaljenje zbog zabrane dugih posjeta te raznih restriktivnih modaliteta kratkih posjeta, kao što je izostanak fizičkog kontakta i ograničenje broja dozvoljenih posjetitelja.

102. Prema trećem licu-umješaču, jedini cilj tog pravila je bio dodatno kažnjavanje zatvorenika osuđenih na doživotnu kaznu zatvora za vrijeme perioda kada su porodični kontakti bili krucijalni za kasniju promjenu i reintegraciju u slobodno društvo. Ono smatra da ta mjera stvarno lišava osuđenike na doživotnu kaznu zatvora prava na nadu, te da ima krajnje škodljivo djestvo na njihov porodični život.

103. Nadalje, treće lice-umješač je naglasilo da je osporeno zakonodavstvo u suprotnosti s evropskom tendencijom, koja je sada dobro poznata, ka dodjeljivanju većeg značaja resocijalizaciji zatvorenika i ublažavanju raznih ograničenja zatvornicima osuđenim na kaznu dugotrajnog zatvora. Kao primjere ono je citiralo nedavne promjene u

zakonodavstvu zemalja kao što su Ukrajina, Azerbejdžan, Armenija, Latvija i Litvanija.

2. Ocjena Suda

(a) Da li je došlo do miješanja u prava podnositelja predstavke na osnovu člana 8?

104. Zatvaranje, kao bilo koja druga mjera lišavanja slobode, podrazumijeva svojstvena ograničenja privatnog i porodičnog života. Međutim, osnovni dio prava nekog zatvorenika na poštivanje njegovog porodičnog života je da mu vlasti omoguće i, ako je potrebno, da mu pomognu da održi kontakt sa svojom najužom porodicom (vidi, *inter alia*, *Messina protiv Italije (broj 2)*, broj 25498/94, st. 61-62, ECHR 2000-X; *Lavents protiv Latvije*, broj 58442/00, stav 139, od 28. novembra 2002; *Estrikh protiv Latvije*, broj 73819/01, stav 166, od 18. januara 2007; *Nazarenko protiv Latvije*, broj 76843/01, stav 25, od 1. februara 2007; *Trosin protiv Ukrajine*, broj 39758/05, stav 39, od 23. februara 2012; i *Epnerns-Gefnens protiv Latvije*, broj 37862/02, st. 60-66, od 29. maja 2012).

105. Imajući u vidu okolnosti u ovom predmetu Sud ističe da je podnositelj predstavke proveo prvih deset godina zatvora u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom u okviru striktnog režima, što je specijalni zatvorski režim koji uključuje, između ostalog, ograničenja učestalosti i trajanja zatvorskih posjeta i broja posjetitelja, te razne mjere nadzora takvih posjeta. Podnositelj je mogao imati prepisku s vanjskim svijetom, ali je postojala potpuna zabrana telefonskih poziva, osim u hitnim slučajevima. On ističe i da je podnositelj predstavke pokušao održati kontakte sa svojim srodnicima za to vrijeme, naime, svojim roditeljima, svojim bratom, sinom, čije su mogućnosti dolaska u posjetu podnositelju predstavke u zatvoru bile nesumnjivo ograničene.

106. Vlada nije osporila da primjena navedenog zatvorskog režima u predmetu podnositelja predstavke predstavlja miješanje u njegova prava na privatni i porodični život koja su zaštićena članom 8. Konvencije.

107. Imajući u vidu svoju sudsku praksu i navedene okolnosti predmeta Sud zaključuje da predmetne mjere predstavljaju miješanje u pravo podnositelja predstavke na "privatni život" i "porodični život" u smislu člana 8. Konvencije. Ostaje da se ispita da li je miješanje opravdano na osnovu drugog stava te odredbe.

(b) Da li je miješanje opravdano?

i. "U skladu sa zakonom"

108. Prema sudskoj praksi Suda, izraz "u skladu sa zakonom" iz člana 8. stav 2. podrazumijeva, između ostalog, da predmetna mjera ili mjere imaju osnov u domaćem pravu (vidi, na primjer, *Aleksandra Dmitriyeva protiv*

Rusije, broj 9390/05, st. 104-07, od 3. novembra 2011), ali se odnosi i na kvalitet predmetnog zakona, podrazumijevajući da on bude pristupačan predmetnoj osobi i predvidljiv u pogledu dejstava (vidi, *Rotaru protiv Rumunije* [VV], broj 28341/95, stav 52, ECHR 2000-V). Da bi zakon zadovoljio kriterij predvidljivosti u njemu moraju biti dovoljno precizno formulirani uvjeti pod kojima se neka mjera može primijeniti kako bi omogućio predmetnim osobama – ako je potrebno, uz odgovarajući savjet – da usklade svoje ponašanje.

109. Sud ističe da su osporena ograničenja bila nametnuta podnositelju predstavke u skladu sa članovima 125. stav 3, 126. i 127. stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (vidi, st. 50. i 52. gore), koji propisuju da sve osobe osuđene na kaznu doživotnog zatvora moraju biti podvrgnute striktnom režimu po dolasku u kazneno-popravnu koloniju sa specijalnim režimom, te niz ograničenja zatvorenici osuđenim na kaznu doživotnog zatvora u pogledu mogućnosti da primaju posjete svojih srodnika u zatvoru, te uostalom drugačije reguliraju njihove kontakte s vanjskim svijetom za vrijeme prvih deset godina.

110. Sud zaključuje, te je neosporno među strankama, da je zadržavanje podnositelja predstavke u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom pod uvjetima striktnog režima bilo zasnovano na ruskom pravu te da je sam zakon jasan, pristupačan i dovoljno precizan.

ii. Legitiman cilj

111. Vlada je opravdala ograničenja u pogledu mogućnosti podnositelja predstavke da prima posjete svojih srodnika u zatvoru pozivanjem na sudsku praksu Ustavnog suda, koji je istakao u odluci broj 257-O od 24. maja 2005. godine (vidi, stav 29. gore) da su ciljevi primjenjivog zakona “ponovno uspostavljanje pravde, promjena počinitelja i sprečavanje novih krivičnih djela”. Vlada je specificirala na raspravi pred Velikim vijećem da relevantni zakon ne slijedi cilj resocijalizacije podnositelja predstavke i ostalih zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora, nego izoliranje takvih ljudi iz društva (vidi, stav 99. gore).

112. Imajući u vidu tvrdnje stranaka, a naročito objašnjenja koje je Vlada predočila na raspravi, opravdano se može postaviti pitanje da li su ograničenja prava podnositelja predstavke da prima posjete u zatvoru slijedila legitiman cilj u smislu člana 8. stav 2. Konvencije.

113. Međutim, Sud smatra da nije potrebno odlučivati o tom pitanju, imajući u vidu svoje zaključke navedene niže (vidi, st. 127-149 dole).

(c) Nužnost u demokratskom društvu

i. Opći principi

114. Kao što je ustanovljeno sudskom praksom Suda, zatvorenici nastavljaju da uživaju sva osnovna prava i slobode, osim prava na slobodu

(vidi, na primjer, *Dickson protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], broj 44362/04, stav 67, ECHR 2007-V, u kojoj se citira *Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva (broj 2)* [GC], broj 74025/01, stav 69, ECHR 2005-IX; i *Boulois protiv Luksemburga* [GC], broj 37575/04, stav 82, ECHR 2012).

115. Prema tome, zatvorene osobe ne gube svoja prava iz Konvencije, uključujući pravo na poštivanje porodičnog života (*Płoski protiv Poljske*, broj 26761/95, st. 32. i 35, od 12. novembra 2002) tako da ograničenja tih prava moraju biti opravdana u svakom pojedinačnom slučaju (vidi, *Dickson* [GC], citirana gore, stav 68).

116. U vezi sa zahtjevom “nužnosti u demokratskom društvu”, Sud je istakao da pojam “nužnost” podrazumijeva da miješanje odgovara hitnoj društvenoj potrebi, a naročito da je proporcionalno cilju koji se slijedi. Pri određivanju da li je miješanje bilo “nužno u demokratskom društvu”, Sud će uzeti u obzir da je određeno polje slobodne procjene ostavljeno državama ugovornicama, ali na tuženoj državi ostaje da dokaže postojanje hitne društvene potrebe za miješanjem (vidi, *Kučera protiv Slovačke*, broj 48666/99, stav 127, od 17. jula 2007, i *Klamecki protiv Poljske (broj 2)*, broj 31583/96, stav 144, od 3. aprila 2003). Osim toga, Sud se ne može ograničiti na razmatranje samih činjenica, nego mora primijeniti objektivni kriterij, te ih razmatrati u svjetlu predmeta kao cjeline (vidi, *Nowicka protiv Poljske*, broj 30218/96, st. 69-70, od 3. decembra 2002).

117. Budući da su domaće vlasti obavile početnu procjenu pitanja da li postoji pravična ravnoteža u predmetu prije konačne procjene Suda, Sud u principu dodjeljuje određeno polje slobodne procjene tim vlastima u pogledu procjene. Opseg tog polja varira, te ovisi o velikom broju faktora, uključujući prirodu ograničenih aktivnosti i ciljeve koji se slijede tim ograničenjima (vidi, *Dickson* [GC], citirana gore, stav 77).

118. Prema tome, ako se radi o naročito važnom aspektu egzistencije ili identiteta nekog pojedinca, polje slobodne procjene dodijeljeno državi će općenito biti ograničeno. Međutim, ako ne postoji konsenzus ni među državama članicama Vijeća Evrope, bilo da se radi o važnosti predmetnog interesa ili o pitanju kako ga zaštititi na najbolji način, polje slobodne procjene će vjerovatno biti šire. To je naročito tako ako su u predmetu pokrenuta kompleksna pitanja ili izbor društvene strategije: direktno znanje koje imaju vlasti o svom društvu i svojim potrebama znači da su one u principu u boljem položaju od međunarodnog suda da procijene šta je u javnom interesu. U tom slučaju, Sud općenito poštiva izbor zakonodavne politike, osim ako je “očigledno bez razumnog osnova”. Također će se dodijeliti široko polje slobodne procjene državi ako se od države traži da uspostavi ravnotežu između konkurentnih privatnih i javnih interesa, ili prava iz Konvencije (vidi, *Dickson* [GC], (citirana gore), stav 78).

119. Osim toga, pristup procjeni proporcionalnosti državnih mjera koje su poduzete u vezi s “ciljevima kažnjavanja” je evoluirao u posljednjih

nekoliko godina, s tim da je naglasak na potrebi da se uspostavi ispravna ravnoteža između kazne i resocijalizacije zatvorenika (vidi, *Mastromatteo protiv Italije* [GC], broj 37703/97, stav 72, ECHR 2002-VIII; *Schemkamper protiv Francuske*, broj 75833/01, stav 31, od 18. oktobra 2005; i *Maiorano i ostali protiv Italije*, broj 28634/06, stav 108, od 15. decembra 2009). U tom pogledu Sud podsjeća na svoja zapažanja, prvo, u presudi *Dickson* [GC] (citirana gore, § 75) u kojoj je naznačen opći razvoj evropske kaznene politike prema sve većoj važnosti cilja reintegracije, naročito prema kraju jedne duge zatvorske kazne, i drugo, u presudama *Vinter i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], br. 66069/09, 130/10 i 3896/10, st. 111-116, ECHR 2013 (izvodi) i *Harakchiev i Tolumov protiv Bugarske* (br. 15018/11 i 61199/12, st. 243-246, ECHR 2014 (izvodi)), u kojima je Sud insistirao da je akcenat na resocijalizaciji postao faktor koji države članice trebaju uzeti u obzir pri izradi svoje kaznene politike.

120. Zatvorski režim i životni uvjeti zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora se ne mogu smatrati pitanjem koje nije od značaja u tom pogledu. Oni moraju biti takvi da omoguće zatvoreniku osuđenom na kaznu doživotnog zatvora da se potruži da se promijeni da bi jednog dana mogao tražiti prilagođavanje svoje kazne (vidi, *Harakchiev i Tolumov*, citirana gore, stav 265).

ii. *Pristup koji je usvojio Sud u prethodnim sličnim predmetima u vezi sa pravima na posjetu*

121. U vezi s pravima na posjetu, osnovni dio prava zatvorenika na poštivanje porodičnog života je da mu zatvorske vlasti omoguće ili, ako je potrebno, da mu pomognu da održava kontakt sa svojom užom porodicom (vidi, *Messina*, citirana gore, stav 61; i *Öcalan protiv Turske (broj 2)*, br. 24069/03, 197/04, 6201/06 i 10464/07, st. 108-149 i st. 154-164, od 18. marta 2014). U isto vrijeme je potrebno priznati da su neke mjere kontrole kontakata zatvorenika s vanjskim svijetom potrebne i nisu po sebi inkompatibilne s Konvencijom (vidi, *Aliev protiv Ukrajine*, broj 41220/98, stav 187, od 29. aprila 2003, i *Kalashnikov protiv Rusije* (odluka), broj 47095/99, stav 7, ECHR 2001-XI (izvodi)). Takve mjere mogu podrazumijevati ograničenje broja posjeta, nadziranje takvih posjeta i, ako je opravdano prirodom krivičnog djela i konkretnim individualnim karakteristikama zatvorenika, podvrgavanje zatvorenika posebnom zatvorskom režimu ili posebnim modalitetima posjeta (vidi, *Hagyó protiv Mađarske*, broj 52624/10, stav 84, od 23. aprila 2013).

122. Međutim, u ovom kontekstu je potrebno napraviti razliku između primjene posebnog zatvorskog režima ili posebnih modaliteta posjeta za vrijeme istrage, kada se mjere mogu opravdano smatrati potrebnim da bi se postigao legitimni cilj koji se slijedi, i produženja primjene takvog režima (vidi, *Messina*, citirana gore, stav 67). S tim ciljem nadležne vlasti moraju procijeniti krajnje brižljivo potrebu da se primjena specijalnog režima

produži (vidi, *Bastone protiv Italije*, (odluka), broj 59638/00, stav 2, ECHR 2005-II (izvodi); *Indelicato protiv Italije* (odluka), broj 31143/96, stav 2, od 6. jula 2000; *Ospina Vargas protiv Italije*, broj 40750/98, stav 3, od 14. oktobra 2004; i *Enea protiv Italije* [GC], broj 74912/01, st. 125-131, ECHR 2009).

123. Isto tako, u kontekstu zatvora zatvorenog tipa, primjena takvih mjera, kao što je fizičko odvajanje, može biti opravdana sigurnosnim potrebama zatvora ili opasnošću da će zatvorenik komunicirati s kriminalnim organizacijama putem porodičnih kanala (vidi, *Lorsé i ostali protiv Nizozemske*, broj 52750/99, st. 83-86, od 4. februara 2003, i *Van der Ven protiv Nizozemske*, broj 50901/99, st. 69-72, ECHR 2003-II). Međutim, produžavanje direktnog kontakta može biti opravdano samo ako postoji istinska i stalna opasnost te vrste (vidi, *Horych protiv Poljske*, broj 13621/08, st. 117-132, od 17. aprila 2012, i *Piechowicz protiv Poljske*, broj 20071/07, st. 205-222, od 17. aprila 2012).

124. Drugim riječima, država nema neograničenu slobodu da uvodi opća ograničenja, a da ne predvidi određen stepen fleksibilnosti koja bi omogućila da se odredi da li su ograničenja u konkretnim slučajevima odgovarajuća ili stvarno potrebna (vidi, *mutatis mutandis*, *Moiseyev protiv Rusije*, broj 62936/00, st. 254-255, od 9. oktobra 2008), posebno u vezi sa zatvorenicima nakon donošenja osuđujuće presude (vidi, *Harakchiev i Tolumov*, citirana gore, stav 204). U tom pogledu Sud podsjeća na svoju presudu u predmetu *Trosin*, citirana gore, st. 42-44), u kojoj su domaćim pravom uvedena automatska ograničenja učestalosti, trajanja te razni modaliteti posjeta porodice svim zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora na period od deset godina:

“42. Sud ističe da se ne pojavljuje nikakvo pitanje na osnovu Konvencije ako zatvorenik nije imao pravo na više od dvije posjete porodice mjesečno na osnovu privremene primjene specijalnog režima. Međutim, i domaće vlasti u tom slučaju, a i Sud su vodili računa o posebnim i konkretnim pitanjima koja podupiru takva ograničenja (vidi, *Messina protiv Italije (broj 2)*, broj 25498/94, st. 62-74, ECHR 2000-X). (...) u ovom predmetu, relevantnim odredbama domaćeg prava su uvedena automatska ograničenja učestalosti i trajanja posjeta zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora te njima nije omogućena nikakva fleksibilnost kako bi se odredilo da li su takva stroga ograničenja odgovarajuća ili nužna u svakom pojedinačnom slučaju, čak i ako su se primjenjivala na zatvorenike osuđene na najstrožije kazne na osnovu krivičnog prava. Sud smatra da reguliranje takvih pitanja ne smije voditi nefleksibilnim ograničenjima i da se od država očekuje da razviju sopstvene tehnike procjene proporcionalnosti kako bi omogućile svojim vlastima da naprave ravnotežu između individualnih i javnih interesa, i da vode računa o specifičnostima svakog pojedinačnog slučaja (vidi, *mutatis mutandis*, *Dickson protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], broj 44362/04, st. 82-85, ECHR 2007-V).

43. Pri sopstvenom procjenjivanju situacije u ovom predmetu, Sud ne vidi nikakve posebne ili konkretne okolnosti koje bi ukazale na potrebu da se ograniče susreti podnositelja predstave sa svojom porodicom jednom svakih šest mjeseci u periodu koji je duži od četiri godine. U kontekstu kvantitativne procjene, Sud ističe i da su te rijetke posjete dalje ograničene jer traju kratko.

44. Sud dalje ističe da su izmjene zakonodavstva od 21. januara 2010. godine (...) poboljšale situaciju u pogledu učestalosti porodičnih posjeta zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora. Međutim, novo pravilo u pogledu učestalosti porodičnih posjeta se još uvijek automatski primjenjuje na sve zatvorenike osuđene na kaznu doživotnog zatvora bez procjene potrebe za takvim ograničenjem u svjetlu posebnih okolnosti svakog zatvorenika (...).”

iii. Primjena navedenih principa

125. Na osnovu člana 126. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, podnositelj predstavke, kao zatvorenik osuđen na kaznu doživotnog zatvora, je odslužio prvih deset godina zatvorske kazne od 8. oktobra 1999. godine u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom gdje je bio podvrgnut striktnom režimu (vidi, stav 16. gore). Podnositelj predstavke je prebačen na obični režim 11. oktobra 2009. godine u skladu sa članom 127. stav 3. Zakona (vidi, stav 18. gore).

126. Između 8. oktobra 1999. godine i 11. oktobra 2009. godine, podnositelj predstavke je održavao kontakt s vanjskim svijetom putem prepiske, ali svi drugi tipovi kontakata su bili ograničeni (vidi, st. 23-25 gore). On nije mogao obavljati telefonske razgovore, osim u hitnim slučajevima, a njegovi srodnici su ga mogli posjećivati samo jednom svakih šest mjeseci. Posjete nisu trajale duže od četiri sata, a broj odraslih posjetitelja je bio ograničen na dvoje. Podnositelj predstavke je bio odvojen staklenom pregradom od posjetitelja za vrijeme posjeta, a zatvorski stražar se nalazio cijelo vrijeme na udaljenosti sa koje je mogao čuti razgovor.

127. Osporena ograničenja su nametnuta direktno zakonom, te se odnose isključivo na podnositelja predstavke zbog kazne doživotnog zatvora neovisno o bilo kojem drugom faktoru (vidi, st. 50. i 52. gore). Režim je nametnut na određeni period od deset godina, koji je mogao biti produžen u slučaju lošeg ponašanja za vrijeme služenja kazne, ali nije mogao biti skraćen (vidi, stav 52. gore).

128. Značajno je da su navedena ograničenja kombinirana u okviru istog režima za vrijeme određenog perioda, te nisu mogla biti promijenjena. Imajući u vidu ono što je bilo bitno za podnositelja predstavke, za kojeg su, osim prepiske, zatvorske posjete bile jedino sredstvo za održanje učinkovitog kontakta sa srodnicima i članovima porodice, i s vanjskim svijetom općenito u periodu od deset godina (vidi, st. 23-25 gore), Sud smatra da je potrebno pažljivo ispitati predmetni režim.

129. Sud je svjestan da se kazna doživotnog zatvora u Rusiji može izreći samo za ograničen broj djela koja su krajnje teška i opasna (vidi, st. 34. i 35. gore) i da su vlasti u ovom predmetu morale, između ostalog, uspostaviti delikatnu ravnotežu između niza privatnih i javnih predmetnih interesa.

130. Države ugovornice imaju široko polje slobodne procjene u vezi sa pitanjima kaznene politike (vidi, *Laduna protiv Slovačke*, broj 31827/02, stav 59, ECHR 2011). Prema tome, u principu se ne može isključiti da se

težina kazne može odnositi, barem do određenog stepena, na tip zatvorskog režima (vidi, *Horych*, citirana gore, stav 129).

131. Međutim, dok Sud priznaje važnost borbe protiv kriminala, on mora odrediti da li su ograničenja uvedena zakonom u predmetu podnositelja predstavke bila opravdana da bi se postigli ciljevi na koje se pozvala Vlada na osnovu člana 8. stav 2. Konvencije. Sud će razmotriti to pitanje u svjetlu relevantnih instrumenata Vijeća Evrope (vidi, st. 56-58 gore) te prava i prakse država ugovornica (vidi, st. 81-84 gore).

132. Početna tačka pri reguliranju prava na posjetu zatvorenika, uključujući zatvorenike na kaznu doživotnog zatvora, na evropskom nivou je da domaće vlasti imaju obavezu da spriječe prekid porodičnih veza i da obezbijede zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora određeni stepen kontakta koji je razumno dobar sa svojim porodicama, uz posjete koje se organiziraju što je moguće češće i na što normalniji način (vidi, čl. 24.1, 24.2, 24.4 i 24.5 Evropskih zatvorskih pravila (stav 58. gore) i Preporuka Rec(2006)2 Komiteta ministara državama članicama o Evropskim zatvorskim pravilima (st. 59-62 gore). Proizlazi da su države članice primjenjivale ove principe konzistentno u skladu s preporukama Komiteta ministara (vidi, st. 63. i 64. gore) i Komiteta za sprečavanje mučenja (vidi, st. 65-67 gore).

133. Postoji znatna raznolikost u praksama u pogledu reguliranja zatvorskih posjeta (vidi, st. 81-84). Međutim, izgleda da je minimum učestalosti zatvorskih posjeta u pogledu zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora manji od jednom u dva mjeseca (vidi, stav 84. gore). Potrebno je napomenuti da većina država ugovornica ne pravni nikakvu razliku u tom pogledu između zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora i ostalih tipova zatvorenika (vidi, stav 82. gore) i da, u takvim zemljama, općeprihvaćeni minimum u pogledu učestalosti posjeta nije manji od jednog mjesечно (vidi, stav 84. gore). U tom kontekstu proizlazi da je Rusija jedina država članica u okviru Vijeća Evrope koja regulira zatvorske posjete svim zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora kao grupi kombiniranjem ekstremno niske učestalosti zatvorskih posjeta i dugog trajanja takvog režima.

134. Prema mišljenju Suda, navedena situacija je pokazatelj sužavanja polja slobodne procjene koje je ostavljeno tuženoj državi pri procjenjivanju dozvoljenih granica miješanja u privatni i porodični život u tom domenu. Imajući u vidu navedena razmatranja Sud će sada ispitati da li su razlozi na kojima je bio zasnovan režim kojem je podvrgnut podnositelj predstavke bili relevantni i dovoljni.

135. U svojoj odluci broj 248-O od 9. juna 2005. godine, Ustavni sud Rusije je spomenuo niz razloga. On se pozvao na "ponovno uspostavljanje pravde, promjenu počinitelja i sprečavanje novih krivičnih djela", te je odlučio i da "odredbe koje je osporio podnositelj predstavke ne predstavljaju po sebi dodatna ograničenja povrh onih koja, u smislu člana

55. stav 3. Konvencije, proizlaze iz same suštine kazne kao što je zatvorska kazna”.

136. Sud nije ubijeden tim posljednim argumentom, budući da je predmetni režim uveo skup ograničenja koja su znatno pogoršala situaciju podnositelja predstavke u poređenju s položajem običnog ruskog zatvorenika koji služi kaznu doživotnog zatvora. Niti se mogu smatrati neizbježnim ili svojstvenim samom konceptu zatvorske kazne (vidi, *Boyle i Rice protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 27. aprila 1988, stav 34, Serija A broj 131).

137. Vlada je istakla da su ciljevi ograničenja “ponovno uspostavljanje pravde i sprečavanje novih krivičnih djela”. Pretpostavljajući da sporna ograničenja slijede legitiman cilj u smislu člana 8. stav 2. ostaje da se ispita da li je režim proporcionalan i da li se njim uspostavlja pravična ravnoteža između konkurentnih privatnih i javnih interesa.

138. U tom pogledu Sud je već istakao da svi oblici izolacije bez odgovarajuće mentalne i fizičke stimulacije dugoročno vjerovatno imaju štetna dejstva koja rezultiraju smanjenjem mentalnih i društvenih sposobnosti (vidi, *Iorgov protiv Bugarske*, broj 40653/98, st. 83-84, od 11. marta 2004; *Harakchiev i Tolumov*, citirana gore, stav 204). U ovom predmetu podnositelj predstavke je mogao imati samo jednog cimera u ćeliji za vrijeme cijelog perioda te je pripadao grupi zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora koji su služili svoje kazne odvojeno od ostalih zatvorenika (vidi, stav 25. gore). Sud je iznenađen rigoroznošću i trajanjem ograničenja u predmetu podnositelja predstavke, a naročito činjenicom da su bile dozvoljene samo dvije kratke posjete godišnje tokom deset godina trajanja režima.

139. Kao što je navedeno gore (stav 116), prema konzistentnoj sudskoj praksi Suda, zatvorenici općenito nastavljaju da uživaju osnovna prava i slobode zagwarantirane Ustavom, osim prava na slobodu, kada je zakonito nametnuto zatvaranje izričito obuhvaćeno članom 5. Konvencije, a da zatvorenik ne može biti lišen prava zagwarantiranih Konvencijom zbog puke činjenice da ima status zatvorene osobe po osuđujućoj presudi (vidi, *Hirst*, citirana gore, st. 69-70). Slijedi, općenito, da se ne smiju olako koristiti rigorozne mjere koje ograničavaju prava priznata Konvencijom; naime, princip proporcionalnosti iziskuje postojanje razlučive i adekvatne veze između primjene takvih mjera i ponašanja i okolnosti dotičnog pojedinca (vidi, *Trosin*, citirana gore, st. 41-44).

140. U pogledu argumenta Vlade da je procjena proporcionalnosti miješanja u predmetu podnositelja predstavke bila inkorporirana u primjenjivo zakonodavstvo i postupak donošenja odluke za vrijeme vijećanja sudije koji je izrekao kaznu, Sud ističe u vezi sa pitanjem porodičnih posjeta da član 8. Konvencije podrazumijeva da države vode računa o interesima osuđenika i njegovim srodnicima i članovima porodice.

Prema mišljenju Suda, relevantno zakonodavstvo nije vodilo računa o takvim interesima na adekvatan način.

141. U tom pogledu Sud se poziva na sadržaj instrumenata međunarodnog prava i na praksu međunarodnih sudova i tribunala (vidi, st. 69-80 gore), koji redovno priznaju, kao minimalni standard, svim zatvorenicima, bez pravljenja razlike između zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora i ostalih tipova zatvorenika, pravo na "prihvatljiv" ili "razumno dobar" stepen kontakata s svojim porodicama (vidi, pravila 37. i 57. Standardnih minimalnih pravila UN-a za postupanje prema zatvorenicima, u stavu 73, princip 19. Skupa principa za zaštitu svih osoba koje su u bilo kojem obliku pritvora ili zatvora, u stavu 74, pravilo 61(A) Pravilnika Međunarodnog krivičnog suda bivšu Jugoslaviju o pritvoru osoba koje čekaju na suđenje ili žalbeni postupak ili su iz nekog drugog razloga pritvorene po ovlaštenju suda (vidi, stav 77. gore) i sudsku praksu Međuameričkog suda za ljudska prava i Međuameričke komisija za ljudska prava, u st. 78-80 gore)

142. U svojim pismenim zapažanjima Vlada je istakla, pozivajući se na odluke Ustavnog suda, da ograničenja služe da bi se počinitelj promijenio. Na raspravi pred Velikim vijećem ona je eksplicitno priznala da zatvorski režim koji se primjenjuje na podnositelja predstavke ne slijedi legitimni cilj reintegracije, nego je njegov cilj izolacija podnositelja predstavke (vidi, stav 99. gore). Sud dodaje da član 79. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija propisuje mogućnost da zatvorenici osuđeni na kaznu doživotnog zatvora traže uvjetno puštanje na slobodu nakon što su odslužili dvadeset pet godina kazne. On smatra da veoma striktna priroda režima primijenjenog na podnositelja predstavke onemogućava zatvorenicima osuđenim na kaznu doživotnog zatvora da održavaju kontakte sa svojim porodicama te, prema tome, ozbiljno komplicira njihovu društvenu reintegraciju umjesto da je favorizira i olakšava (vidi, *Vinter i ostali*, citirana gore, st. 111-116). U tom pogledu Sud također pridaje važnost preporukama Komiteta za prevenciju mučenja, koji je istakao da režimi kojima podliježu osobe osuđene na kaznu doživotnog zatvora "moraju biti takvi da nadoknađuju [desocijalizirajuća dejstva zatvora] na pozitivan i proaktivan način" (vidi, stav 67. gore).

143. Taj cilj je u skladu sa članom 10. stav 3. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koji je na snazi u pogledu Rusije od 1973. godine i koji propisuje da je bitan cilj postupanja s osuđenima njihovo prevaspitanje i ponovno uključenje u društvo (vidi, stav 69. gore). Taj cilj se pojavljuje u nekoliko međunarodnih instrumenata u kojima je naznačeno da zatvorske vlasti trebaju uložiti napore u svrhu reintegracije svakog zatvorenika, uključujući one koji služe kaznu doživotnog zatvora (pravilo 6, 102.1 i 102.2 Evropskih zatvorskih pravila iz 2006. godine, st. 6. i 11. Rezolucije 76(2) Komiteta ministara i st. 2. *in fine*, 5, 22. i 33. Preporuke 2003(23) Komiteta ministara državama članicama o postupanju zatvorske

uprave prema zatvorenicima koji su osuđeni na kaznu doživotnog zatvora i kaznu dugotrajnog zatvora, vidi st. 58-64 gore).

144. Sud zaključuje da je miješanje u privatni i porodični život podnositelja predstavke koji proizlazi iz tako male učestalosti dozvoljenih posjeta, isključivo zbog težine kazne zatvorenika, bilo, kao takvo, disproporcionalno ciljevima koje je navela Vlada. On dalje ističe da je dejstvo te mjere bilo intenzivirano jer se primjenjivala dugo vremena, te raznim pravilima o modalitetima zatvorskih posjeta, kao što su zabrana direktnog fizičkog kontakta, odvajanje staklenim zidom ili metalnom rešetkom, stalno prisustvo zatvorskog čuvara za vrijeme posjeta te ograničenje maksimalnog broja odraslih posjetitelja (vidi, *Trosin*, citirna gore, st. 43-46).

145. U predmetu podnositelja predstavke navedena dodatna ograničenja su otežala podnositelju predstavke da održava kontakte sa svojim djetetom i vremešnim roditeljima kada je održavanje kontakta sa porodicom bilo krucijalno za sve strane (vidi, st. 23-25 i 97. gore). Potpuna zabrana direktnog fizičkog kontakta s podnositeljem predstavke i prisustvo stražara na razdaljini sa koje se može čuti razgovor za vrijeme tog perioda su doprinijeli nesposobnosti podnositelja predstavke da uspostavi bliske veze sa svojim sinom za vrijeme ključnog perioda djetinjstva njegovog sina, te su imali štetno dejstvo na kontakte s njegovim vremešnim ocem za vrijeme perioda kada je otac još uvijek mogao posjećivati podnositelja predstavke u zatvoru. Osim toga, imajući u vidu ograničen broj odraslih posjetitelja i rijetkost dozvoljenih posjeta, evidentno je da neki od njegovih srodnika i članova šire porodice jednostavno nisu mogli doći u posjetu podnositelju predstavke u zatvoru za vrijeme tog perioda.

146. Imajući u vidu kombinaciju raznih dugotrajnih i strogih ograničenja u pogledu mogućnosti da podnositelj predstavke prima posjete te činjenicu da sporni režim zatvorskih posjeta ne vodi ispravno računa o principu proporcionalnosti i potrebi za mijenjanjem i reintegracijom zatvorenika osuđenih na kaznu doživotnog zatvora, Sud zaključuje da predmetnom mjerom nije uspostavljena pravična ravnoteža između prava podnositelja predstavke na zaštitu privatnog i porodičnog života, s jedne strane, i ciljeva na koje se pozvala tužena Vlada, s druge strane, te da je tužena država prekoračila polje slobodne procjene u tom pogledu.

147. It toga proizlazi da je pravo podnositelja predstavke na poštivanje njegovog privatnog i porodičnog života, koje je zagantirano članom 8. Konvencije, povrijeđeno zbog primjene striktnog režima u kazneno-popravnoj koloniji sa specijalnim režimom u ovom predmetu.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 14. KONVENCIJE

148. Osim žalbenih navoda na osnovu člana 8. Konvencije, podnositelj predstavke se također žalio da su razna ograničenja mogućnosti da prima

posjete članova porodice u zatvoru nakon što je osuđen u suprotnosti sa članom 14. Konvencije.

149. Imajući u vidu posebne okolnosti ovog predmeta i obrazloženje koje ga je vodilo zaključku o povredi člana 8, Sud ne vidi nijedan razlog za odvojeno ispitivanje istih činjenica sa stanovišta člana 14 (vidi, *Dickson*, citirana gore, stav 86).

III. OSTALE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

150. Sud je ispitao ostale žalbene navode koje je predočio podnositelj predstavke. Međutim, imajući u vidu materijal koji mu je na raspolaganju, te u mjeri u kojoj su oni obuhvaćeni nadležnošću Suda, Sud zaključuje da oni ne pokazuju nikavu povredu prava i sloboda iz Konvencije i njenih protokola. Prema tome, taj dio predstavke se mora odbaciti kao očigledno neosnovan u skladu sa članom 35. st. 3. i 4. Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

151. Član 41. Konvencije propisuje:

“Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo dijelomičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

152. Podnositelj predstavke je tražio isplatu 40 000 eura (EUR) po osnovu nematerijalne štete. On je istakao da je pretrpio tešku duševnu bol uzrokovanu ograničenjima mogućnosti da viđa svoju porodicu deset godina.

153. Vlada je istakla da bi konstatiranje povrede bilo adekvatno pravično zadovoljenje u predmetu podnositelja predstavke.

154. Sud smatra da je podnositelj predstavke morao pretrpiti stres i frustraciju uzrokovanu ustanovljenom povredom. Donoseći ocjenu na pravičnoj osnovi, Sud dodjeljuje podnositelju predstavke 6000 EUR po osnovu nematerijalne štete, plus bilo koji iznos koji bi se mogao zaračunati po osnovu poreza.

B. Troškovi postupka i ostali troškovi

155. Podnositelj predstavke je također tražio isplatu 12 525 EUR po osnovu sudskih troškova i ostalih troškova koji su se pojavili u toku postupka pred Sudom. On je predočio specifikaciju sudskih i ostalih troškova, koja je obuhvatala sto dvadeset sati rada (istraživanje i izrada

dokumenata) gđe O. Preobrazhenskaya prema satnici od 100 EUR, te 525 EUR za usluge prevođenja.

156. Vlada je istakla da, pored toga što smatra da su advokatske tarife bile prekomjerne, nije dokazano da je podnositelj predstavke uistinu bio izložen tim iznosima ni da su oni plaćeni.

157. Prema relevantnoj sudskoj praksi, podnositelji predstavke imaju pravo na isplatu sudskih i drugih troškova samo ako je dokazano da su oni bili stvarni i nužni, i ako su razumni u smislu iznosa. Imajući u vidu dokumente koje je imao na raspolaganju i navedene kriterije, Sud smatra opravdanim da mu dodijeli iznos od 11 675 EUR, što predstavlja potraživani iznos umanjen za 850 EUR koji je već plaćen advokatu po osnovu pravne pomoći

C. Zatezna kamata

158. Sud smatra odgovarajućim da se zatezna kamata računa na bazi najniže kreditne stope Evropske centralne banke uvećane za tri procentna boda.

IZ TIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO,

1. *Proglašava* žalbeni navod koji se odnosi na razna ograničenja zatvorskih posjeta podnositelju predstavke između 8. oktobra 1999. godine i 11. oktobra 2009. godine dopustivim, a ostatak predstavke nedopustivom;
2. *Odlučuje* da je član 8. Konvencije prekršen;
3. *Odlučuje* da, imajući u vidu prethodne zaključke u vezi sa članom 8. Konvencije, ne postoji osnov za odvojeno ispitivanje žalbenog navoda na osnovu člana 14. Konvencije;
4. *odlučuje*
  - (a) da je tužena država dužna da isplati podnositelju predstavke, u roku od tri mjeseca, sljedeće iznose, koji će se konvertirati u valutu tužene države po stopi koja je primjenjiva na dan isplate;
    - (i) 6 000 EUR (šest hiljada eura), plus bilo koji iznos koji bi se mogao zaračunati po osnovu poreza, po osnovu nematerijalne štete;
    - (ii) 11 675 EUR (jedanaest hiljada šesto sedamdeset pet eura), plus bilo koji iznos koji bi se mogao zaračunati podnositelju predstavke po osnovu poreza, po osnovu sudskih i ostalih troškova;
  - (b) da će se od dana isteka navedenog roka od tri mjeseca do isplate plaćati jednostavna kamata na navedene iznose po stopi koja je jednaka

najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke za vrijeme tog perioda, uvećana za tri procentna boda.

Odbija zahtjev podnositelja predstavke za pravično zadovoljenje.

Sačinjena na engleskom i francuskom, te izrečena na javnoj raspravi u Palati ljudskih prava u Strasbourgu 30. juna 2015. godine.

Lawrence Early
Pravni savjetnik

Dean Spielmann
Predsjednik

U skladu sa članom 45. stav 2. Konvencije i pravilom 74. stav 2. Pravila Suda, zajedničko mišljenje o slaganju sljedećih sudija: Pinto de Albuquerque i Turković se nalazi u prilogu presude.

D.S.
T.L.E.

Izdvojena mišljenja nisu prevedena, ali ih sadrži presuda na engleskom i/ili francuskom jeziku, kao službenim jezicima, te se mogu pročitati u bazi podataka o sudskoj praksi Suda HUDOC.

© **Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2016**

Službeni jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je realiziran zahvaljujući pomoći Fonda povjerenja Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud, niti Sud preuzima bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. On može biti preuzet sa baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, HUDOC, (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili bilo koje druge baze podataka kojoj ga je Sud proslijedio. On može biti reproduciran u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da puni naziv predmeta bude citiran, zajedno sa navedenom naznakom o autorskim pravima i pozivanjem na Fond povjerenja za ljudska prava. Poziva se bilo koja osoba koja želi da se služi ovim prevodom, u potpunosti ili djelomično, u komercijalne svrhe da kontaktira publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2016**

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2016

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou toute autre base de donnée à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int

